NOTKAHTIVATKO OPISKELIJAN POLVET VAI PETTIKÖ OPINTO-OHJAUS?

Kartoitus Seinäjoen koulutuskeskuksen ja Kurikan ammattioppilaitoksen opinto-ohjauksesta

Maarit Pouttu-Alanko

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

KUVAILULEHTI
Päivämäärä
_____

Tekijä(t) Pouttu-Alanko, Maarit	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti
	Sivumäärä 63 / Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____saakka

Työn nimi
NOTKAHTIVATKO OPISKELIJAN POLVET VAI PETTIKÖ OPINTO-OHJAUS?
Kartoitus Seinäjoen koulutuskeskuksen ja Kurikan ammattioppilaitoksen opinto-ohjauksesta

Koulutusohjelma
Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus

Työn ohjaaja(t)
Virtanen, Riitta

Toimeksiantaja(t)
Lyhty -projekti

Tiivistelmä

Kehittämishankkeen tilasi Seinäjoen koulutuskeskuksen Lyhty-projekti, jonka päätavoitteena on opinto-ohjauksen kehittäminen Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa ja Kurikan ammattioppilaitoksessa. Kehittämishankkeen keskeisenä tavoitteena oli kartoittaa näiden oppilaitosten opinto-ohjauksen tilaa käyttäen mallina opinto-ohjauksen jäsentämistä opintoajan mukaan. Kehittämishankkeessa selvitettiin miksi joidenkin opiskelijoiden opinnot siirtyvät ammatillisissa opinnoissa neljännelle opiskeluvuodelle.

Keväällä 2006 toteutettiin kysely niille opiskelijoille, joiden opinnot siirtyivät neljännelle vuodelle. Kyselyn tulokset analysoitiin kvantitatiivisesti. Vastausprosentti jäi alhaiseksi (44 %) ja se oli oppilaitoskohtaisesti vaihteleva. Näin ollen kyselyn tuloksia voidaan pitää suuntaa antavina. Opiskelijat vastasivat, että siirtymiseen vaikuttivat opiskelumotivaatio, terveys, töissä oleminen, oppimisvaikeudet, sosiaalinen elämä ja taloudellinen tilanne. Opiskelijat kokivat opintojen etenemisen vaikeutuvan toisena vuonna sekä ammatillisissa opinnoissa että yhteisissä opinnoissa. Koska opintojen siirtymiseen oli monia syitä, vaatii opintojen henkilökohtaistaminen paljon aikaa.

Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa ja Kurikan ammattioppilaitoksessa opinto-ohjaus ja opiskelijahuolto oli resursoitu eri tavoin. Oppilaitosten opiskelijahuoltotyö oli kehitykseltään eri vaiheissa ja opiskelijahuoltohenkilöstön määrä opiskelijaa kohti vaihteli. Oppilaitosten erilaisuus vaikeuttaa yhteisen toimintamallien kehittymistä. Opinto-ohjauksessa oli kehitettävää kaikissa opintojen vaiheissa. Erityisesti opintojen alussa ja aikana tapahtuva ohjaaminen opiskelutaitojen kehittymiseen ja itseohjautuvuuteen edellyttävät kehittämistä.

Kehittämishankkeen tuloksia voidaan hyödyntää Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa ja Kurikan ammattioppilaitoksessa ohjauksen kehittämisessä ja resursoinnin suunnittelussa. Kyselyn tuloksia voidaan käyttää oppilaitosten ohjaussuunnitelmien laatimisessa tai päivittämisessä. Kehittämishankkeessa tuli esiin tarve kartoittaa opiskelutaitojen ja itseohjautuvuuden kehittyminen ammatillisessa koulutuksessa.

Avainsanat (asiasanat)
ammatillinen koulutus, opinto-ohjaus, opiskelijahuolto

Muut tiedot

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

DESCRIPTION
Date
_____

Author(s)
Pouttu-Alanko, Maarit

Type of Publication
Development Project Report

Pages
63

Language
Finnish

Confidential
☐ Until_____

Title
DID THE STUDENT'S KNEES SAG OR DID THE STUDY COUNSELLING FAIL?
Charting of the state of the study counselling in the Vocational Education Centres of Seinäjoki and of Kurikka

Degree Programme
Vocational Teacher Education College, Student counsellor education

Tutor(s)
Virtanen, Riitta

Assigned by
Lyhty -project

Abstract

The main object of the Lyhty -project is to develope the study counselling in the schools of the Vocational Educational Centre of Seinäjoki and in the Vocational school of Kurikka. The Vocational Education Centre of Seinäjoki orders the development project. The main objective of the development project was to survey the state of the study counselling of these educational institutions using the analysing of the study counselling as a model according to the study time. In the development project it was clarified why some students' studies will be transferred to the fourth studying year in vocational studies.

In the spring 2006 an inquiry was carried out to those students whose studies were transferred to the fourth year. The results of the inquiry were quantitatively analysed. Answer percentage remained low (44%), and it varied educational institution-specifically. Thus the results of the inquiry can only be considered indicative.

The students answered that the reasons for the fourth year were studying motivation, health, working, learning difficulties, social life and economical situation. The students experienced that the progress of the studies was becoming more difficult during the second year both in vocational studies and in general studies. Because there were many reasons for the transition of the studies, a personal study programme is needed.

In the schools of the Vocational Education Centre of Seinäjoki and in the Vocational school of Kurikka the study counselling and the student reviewing have been given financial resources in different amounts. The student reviewing work of the schools was at different development stages, and the number of the student reviewing workers per the student varied. The differences between the schools make the development of common operating models more difficult.

The study counselling needs to be enhanced at all stages of the studies. Especially in the beginning of the studies, emphasis should be put in directing the student in improving the studying skills and self-steering. This should take place during the whole studying time, thus requiring constant developing.

The results of the development project can be utilised in the schools of the Vocational Education Centre of Seinäjoki and in the vocational school of Kurikka while planning and developing the counselling and the financial recourses. The results of the inquiry can be used in the drawing up or updating the counselling plans in all schools of the education centre and in Kurikka. In the progress of the development project, the survey of the development of studying skills and self-steering in the vocational education turned out to be necessary.

Keywords
Vocational education, study counselling, student reviewing

Miscellaneous

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO 3

2 OPINTO-OHJAUKSEN MUUTTUMINEN 5

2.1 YHTEISKUNNAN JA KULTTUURIN MUUTTUMINEN HEIJASTUVAT OPINTO-OHJAUKSEEN 5
2.2 OPINTO-OHJAUKSEN TEHOKKUUDEN, VAIKUTTAVUUDEN JA TALOUDELLISUUDEN ARVIOINTI 7

3 OPINTO-OHJAUKSEN TARJONTA JA RESURSSIT SEINÄJOEN KOULUTUSJESKUKSESSA JA KURIKAN AMMATTIOPPILAITOKSESSA 8

4 OPINTOJEN ETENEMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ 10

4.1 OPISKELUPAIKAN VALINTA 10
4.2 MOTIVAATIO 11
4.3 OPISKELUTAIDOT 12
4.4 OPINTOJEN HENKILÖKOHTAISTAMINEN 13
4.6 OPISKELIJAHUOLTO 15
4.7 URA- JA ELÄMÄNSUUNNITTELU 16

5 ALKUJUURILTA PROSESSIKSI 17

5.1 LÄHTÖKOHTA JA TAVOITTEET 17
5.2 PROSESSIN ETENEMINEN 18
5.3 KYSELYN TOTEUTTAMINEN 19

6 KYSELYN TULOKSET 21

6.1 TAUSTATIEDOT 21
6.2 OPINTOJEN SIIRTYMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ 22
6.3 OPINTO-OHJAUS ENNEN OPINTOJEN ALKAMISTA 26
6.4 OPINTO-OHJAUS OPINTOJEN ALUSSA 27
6.5 OPINTO-OHJAUS OPINTOJEN AIKANA 32
6.6 OPINTO-OHJAUS OPINTOJEN PÄÄTTÖVAIHEESSA 38

7 JOHTOPÄÄTÖKSET 40

7.1 KEITÄ NELOSET OVAT? 41
7.2 OPINTOJEN ETENEMINEN VAIKEUTUU TOISENA VUONNA 42
7.3 MOTIVAATION PUUTE VAIKEUTTAA OPINTOJEN ETENEMISTÄ 43
7.4 HENKILÖKOHTAISTAMISTA OIKEAAN AIKAAN 44
7.5 RESURSOINTI ON ERILAISTA 45
7.6 YHTEENVETO 46

8 POHDINTA 49

LIITTEET

LIITE 1. Kysely kolmannen vuoden opiskelijoille, joiden opinnot siirtyvät neljännelle vuodelle

LIITE 2. Vastaukset kysymyksiin 10-13

KUVIOT

KUVIO 1. Opintojen siirtymiseen vaikuttaneet tekijät. 23

KUVIO 2. Opintojen etenemisen vaikeutuminen opintojen aikana. 24

KUVIO 3. Opinnot joissa opintojen eteneminen vaikeutui..... 25

KUVIO 4. Tiedon saanti opintoalasta ennen opintoihin hakemista ja pääseminen opiskelemaan haluttua alaa. 26

KUVIO 5. Kokemus ensimmäisestä opiskelupäivästä..... 28

KUVIO 6. Perehdyttäminen oppilaitoksen toimintaan ja alaan opintojen alussa..... 29

KUVIO 7. Kuuluminen opiskeluryhmään opintojen alussa. 30

KUVIO 8. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen alussa. 31

KUVIO 9. Tunne siitä, opiskeliko oikeaa alaa opintojen aikana..... 33

KUVIO 10. Kuuluminen opiskeluryhmään opintojen aikana. 34

KUVIO 11. Opiskelutaitojen kehittyminen ja opintojen etenemisen seuraaminen opintojen aikana. 35

KUVIO 12. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen aikana..... 37

KUVIO 13. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen päättövaiheessa. 38

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Ohjauksen ja opiskelijahuollon tarjonta ja resursointi oppilaitoksittain..... 9

TAULUKKO 2. Neljännelle vuodelle jatkavien opiskelijoiden määrä ja kyselyn vastausprosentti oppilaitoksittain. 21

1 JOHDANTO

Ammatillinen toisen asteen tutkinto (120 ov) on lähtökohtaisesti suunniteltu suoritettavaksi kolmessa vuodessa. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan suorita opintojaan tämän aikataulun mukaisesti. Toisille opintojen liuttaminen neljännelle vuodelle on suunniteltu opintojen henkilökohtaistamisen myötä. Tällöin on usein kyseessä kahden tutkinnon suorittaja, paljon aikaa vaativan harrastuksen harrastaja tai niin sanotusti heikompi opiskelija, jonka opintojen alkuvaiheessa huomioidaan taitojen kehittymisen vaatima lisäaika. Toisille opintojen pitkittäminen ei ole suunniteltua, vaan se tulee esiin opintojen aikana, yleensä puuttuvina opintosuorituksina.

Suomessa ei ole tehty tutkimuksia opintojen siirtymisestä neljännelle vuodelle ammatillisen koulutuksen osalta. Kirjallisuudesta löytyy viittauksia opiskelumotivaation merkityksestä opintojen etenemiseen, opinnoissa alisuoriutumiseen sekä ryhmäytymisen merkityksestä opintoihin sitoutumiseen. Ammatillisten opintojen siirtymistä koskevien tutkimusten puutteeseen voinee vaikuttaa se, että viimeisin koulutusuudistus toisella asteella toteutettiin vuosina 1999 - 2001 alkaneissa koulutusohjelmissa, joten kolmivuotisesta (120 ov) tutkinnosta ei ole vielä paljoakaan kokemusta.

Yliopistoissa ja korkeakouluissa sekä opintojen pitkittyminen ja keskeyttäminen on ollut jo pitkän aikaa kiinnostuksen kohteena. Routti ja Hakulin tuovat tutkimuksessaan esiin sen, että opintojen keskeyttämisen yleisyys on kasvanut aina 1960 -luvulta asti. Opintojen etenemisen hidastuminen on kiinteästi yhteydessä heikkoon opiskelumotivaatioon ja vähäiseen sitoutumiseen tehokkaaseen opiskeluun. (Routti & Hakulin 1991, 116-119.)

Tutkintotodistuksen saamisen viivästymistä tulee tarkastella sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Opiskelijan näkökulmasta viivästyminen aiheuttaa muun muassa epäonnistumisen tunteita, syrjäytymisen riskin sekä työelämään siirtymisen, eläketurvan kertymisen ja mahdollisesti asepalveluksen suorittamisen viivästymisen. Nuori ei ole myöskään kolmannen vuoden jälkeisenä kesänä opintososiaalisten eikä työvoimapoliittisten tukien piirissä.

Opintojen viivästymistä tulee tarkastella myös yhteiskunnallisesti. Suomessa tiedostetaan tilanne, että suorittavan työn tekijöistä on jo nyt joillakin aloilla pula. Tulevan kymmenen vuoden aikana työntekijäpula on todellisuutta lähes kaikilla ammattialoilla. Suomi on tilanteessa, jossa työelämästä siirtyy pois enemmän henkilöitä kuin sinne siirtyy koulutuksen kautta uusia työntekijöitä. Yhteiskuntamme rakenteet muuttuvat nopeasti ja tueksi yksilön siirtymiseen työelämään on muun muassa laadittu koulutustakuu, ja oppilaitoksissa on kehitetty erilaisia opinnoista työelämään tukevia järjestelyjä.

Tosiasia on, että pitkittyneen toisen asteen tutkinnon suorittaminen maksaa yhteiskunnalle ihan yhtälailla kuin pitkittyneen korkeakoulututkinnonkin suorittaminen. Opiskelijat ovat oikeutettuja muun muassa opintososiaalisiin tukiin ja etuisuuksiin, opetukseen ja opiskelijahuollon palveluihin. On kaikkien etu, että mahdollisimman moni opiskelija saisi opintonsa päätökseen opintosuunnitelmien mukaisesti kolmessa lukuvuodessa, sillä opintojen viivästyminen on vakava ilmiö.

Kehittämishanke on tehty Seinäjoen koulutuskeskuksen Lyhty-projektille ja hankkeen lähtökohta on projektin tavoitteissa. Lyhdyn päätavoitteena on kehittää opinto-ohjausta Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa sekä Kurikan ammattioppilaitoksessa. Kehittämishankkeen keskeisenä tavoitteena on kartoittaa näiden oppilaitoksien opinto-ohjauksen tilaa käyttäen mallina opinto-ohjauksen jäsentämistä opintoajan mukaan. Kehittämishankkeessa haetaan vastausta siihen, miksi opinnot siirtyvät osalla opiskelijoista neljännelle vuodelle.

2 OPINTO-OHJAUKSEN MUUTTUMINEN

Opinto-ohjaus on opiskelijoille suunnattua ohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalvelua. Suomessa ja muuallakin maailmassa on viime vuosina kiinnitetty enenevässä määrin huomiota opinto-ohjaukseen. Se näkyy monina kehittämishankkeina ja opinto-ohjausta koskevien arviointien lisääntymisenä. Vuonna 2002 Suomessa valmistui perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksen arviointi. OECD:n taholta opinto-ohjauksen arviointien lähtökohtana ovat olleet etenkin kysymykset, jotka liittyvät työelämään tai jatko-opintoihin siirtymiseen eli ohjauksen painopisteenä on uravalinnan ohjaus. Toinen kansainvälinen painotus on elinikäinen oppiminen. Tässä korostuu opiskelutaitojen hankkiminen ja opiskelumotivaation syntyminen ja ylläpitäminen koko elämän ajan. Nämä painopisteet liittyvät erityisesti siihen, miten koulutus vastaa yhteiskunnallisiin muutoksiin ja valmiuksiin. (Nuutinen 1998, 111.)

2.1 Yhteiskunnan ja kulttuurin muuttuminen heijastuvat opinto-ohjaukseen

Yhteiskunnan muutoksista opinto-ohjaukseen vaikuttavat ennen kaikkea työelämämuutokset. Vaikutukset näkyvät eri alojen koulutusmäärissä ja koulutuksen sisällöissä sekä siinä, millaista pätevyyttä ja osaamista koulutuksen odotetaan tuottavan. Monilla aloilla työtehtävät muuttuvat nopeasti, ja työn sisällöt ovat vaikeasti nuorten hahmotettavissa. Työelämän edustajat korostavat laajaa ja syvällistä ammatinhallintaa sekä painottavat sosiaalisia taitoja. (Numminen, Jankko, Lyra-Katz, Nyholm, Siniharju & Svedlin 2002, 41.)

Nuorisokulttuurien moninaistuminen eli nuorten elämäntilanteiden muutokset tuovat koulujen toiminnalle ja opetukselle haasteita, joihin koulutuksen järjestäjä ja oppilaitoksen henkilöstö eivät ole valmistautuneet (Numminen ym. 2002, 41). Yhteiskunnalliset tilanteet vaikuttavat siihen, että osa nuorista syrjäytyy. Tämän vuoksi koulutuksessa korostuvat opintojen henkilökohtaistaminen, yksilöllisen

oppimisen järjestäminen sekä niihin tarvittava opintojen ohjauksen järjestäminen. (Opinto-ohjaajien monimuotokoulutus 2006 - 2007.)

Myös opetushenkilöstö kertoo yhteiskunnallisten muutosten heijastuvan oppilaitosten toimintaan. Kiviniemen (2000, 126 - 159) mukaan opettajat katsovat, että oppilaitoksen työskentelyyn vaikuttavat oppilaitoksen normeja uhmaavan häiriökäyttäytymisen ja aggressiivisuuden lisääntyminen sekä kouluvastaisen alakulttuurin lisääntyminen, jonka arvioidaan johtuvan opiskelijoiden henkilökohtaisten ongelmien lisääntymisestä. Tämän lisäksi vanhempien ja lasten syrjäytyminen heijastuu lasten koulunkäyntiin ja samalla opiskelijoiden yksilölliset erot kasvavat. (Numminen ym. 2002, 41.)

Työelämän ja yhteiskunnan muutosten lisäksi myös koulujärjestelmän muutokset vaikuttavat opinto-ohjaukseen. Vuoden 2000 opetussuunnitelmauudistuksessa lisättiin valinnaisuutta ammatillisessa koulutuksessa. Kurssimuotoinen opetus ja lukuvuoden jaksotus ovat vaikuttaneet opetusjärjestelyihin ja koulutyön organisointiin. Koulutukseen on tuotu uusia oppimisen muotoja ja oppimisympäristöjä esimerkiksi työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen myötä. Jatkokoulutusväylät ovat tasavertaistuneet, kun ammatilliset perustutkinnot antavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden. Ammatillisessa koulutuksessa otetaan aikaisempaa enemmän huomioon opiskelijan yksilöllisyys. Opiskelijan päätösvalta opintojen suunnitellussa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman avulla on kasvanut. Nämä muutokset ovat lisänneet opinto-ohjauksen tarvetta ja kysyntää.

Kun valinnaisuuden mahdollisuudet lisääntyvät, muodostuu opinto-ohjauksesta opetussuunnitelman ydin, jonka ympärille eri opintokokonaisuuksien avulla kootaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Opetussuunnitelmien uudistamisen myötä opinto-ohjausta tuleekin tarkastella opetussuunnitelman strategisessa osassa. Tällöin ohjausta tarkastellaan laajemmin kuin yksittäisen opinto-ohjaajan toimenkuvan kautta. Oppilaitoksissa pitää olla yhteinen näkemys opinto-ohjauksen toimintatavoista, työnjaosta, resursseista ja hallinnosta. Ohjauspalveluja pitää olla kaikille opiskelijoille ja on myös varmistettava, että opiskelijat ja henkilöstö tietävät millaisia ohjauspalveluja on tarjolla ja kuka mistäkin vastaa. (Numminen 2002, 112.)

2.2 Opinto-ohjauksen tehokkuuden, vaikuttavuuden ja taloudellisuuden arviointi

Vuonna 2002 valmistui perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen arviointi (jatkossa arviointi). Arviointi perustuu Opetushallituksen käyttämään Koulutuksen tuloksellisuuden arviointimalliin (1998), jossa tuodaan esiin ohjauksen kolme osa-aluetta: tehokkuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus. (Numminen 2002, 114.)

Opinto-ohjauksen **tehokkuutta** arvioidaan muun muassa opinto-ohjauksen tarjonnalla ja saatavuudella sekä erilaisten opiskelijoiden palvelukyvyllä. Lisäksi huomioidaan opinto-ohjauksen pedagogiset järjestelyt ja menetelmät sekä ajankohtaisuus ja reagointikyky toisaalta suhteessa opiskelijaan ja toisaalta suhteessa koulutukseen ja työelämämuutoksiin. (Numminen 2002, 114.)

Opinto-ohjauksen **vaikuttavuuden** arvioinnissa tarkastellaan ohjausta yksilön ja koulujärjestelmän näkökulmasta. Arviointikohteena on esimerkiksi opinto-ohjauksen ja tarjonnan vastaavuus eli se, miten hyvin opinto-ohjauksella tuetaan opiskelijan oppimaan oppimisvalmiuksien ja elinikäisen oppimisen valmiuksien syntymistä. Arvioinnissa arvioidaan myös yleistä opintopolun sujuvuutta ja tarkastellaan millaiset valmiudet opiskelijoilla on tehdä jatko-opintoja ja työelämään siirtymistä koskevia ratkaisuja. Koulujärjestelmän näkökulmasta on siis kysymys siitä, miten hyvin opiskeluun liittyvät nivelvaiheet toimivat. (Numminen 2002, 114.)

Opinto-ohjauksen **taloudellisuudessa** arvioidaan opinto-ohjaukseen suunnattujen resurssien määrää ja kohdentumista. Tässä tarkastellaan muun muassa opinto-ohjaajien ohjauksessa olevien opiskelijoiden määrää ja opinto-ohjauksen toimien kehitystä. Opinto-ohjauksen tuloksellisuutta arvioitaessa tarkastellaan ensisijaisesti niitä tavoitteita, jotka on ilmaistu koululainsäädännössä, opetussuunnitelman perusteissa, koulutuksen kehittämissuunnitelmassa ja muissa koulutukselle ja opinto-ohjaukselle tavoitteita asettavissa asiakirjoissa. (Numminen 2002, 114.) Arvioinnin tuloksia tarkastellaan tämän kehittämishankkeen raportin teoriaosassa.

3 OPINTO-OHJAUKSEN TARJONTA JA RESURSSIT SEINÄJOEN KOULUTUSJESKUKSESSA JA KURIKAN AMMATTIOPPILAITOKSESSA

Suomen sisäisen muuttoliikkeen aiheuttamat alueelliset erot kasvavat ja vaikuttavat opetustarjontaan ja resursseihin. Samalla korostuvat oppilaitosten erot opetustarjonnassa, ohjauksessa ja opiskelijahuollossa, koska pienet oppilaitokset eivät pysty tarjoamaan samalla tavalla esimerkiksi valinnaisia opintoja kuin suuret oppilaitokset. Toisaalta pienissä oppilaitoksissa voidaan ehkä antaa henkilökohtaisempaa opetusta ja ohjausta kuin suurissa. (Numminen ym. 2002, 25, 41.)

Seinäjoen koulutuskuntayhtymän Seinäjoen koulutuskeskus aloitti toimintansa 1.1.2005. Koulutuskeskukseen kuuluvat: Seinäjoen ammattioppilaitos, Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, Maatalous- ja metsäoppilaitos, Taidon ja kulttuurin oppilaitos TAIKU sekä Kauhajoen palvelualojen oppilaitos. Seinäjoen koulutuskeskuksessa opiskelee noin 2800 nuorta toisen asteen opiskelijaa. Seinäjoen koulutuskeskuksessa on mahdollisuus suorittaa 24 eri perustutkintoa ja valmistua 50 eri koulutusohjelmasta. Lisäksi Seinäjoen ammattioppilaitoksessa ja Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksessa on mahdollista suorittaa kahdenkymmenen opintoviikon laajuiset kotitalousopinnot. Kurikan ammattioppilaitoksessa opiskelee yli 500 nuorta ja siellä voi suorittaa 12 eri perustutkintoa ja valmistua 15 eri koulutusohjelmasta. Oppilaitokset ovat hyvin erilaisia toimintaympäristöltään ja kulttuuriltaan sekä kooltaan. Opiskelijamäärät vaihtelevat oppilaitoksittain vajaasta sadasta noin 1300 opiskelijaan.

Seinäjoen koulutuskeskuksen opetussuunnitelman yhteisessä osassa opintojen ohjaus määritellään kaikkien oppilaitoksissa työskentelevien tehtäväksi (Seinäjoen koulutuskeskus 2006). Käytännössä opintojen ohjaus nähdään usein opintoohjaajan tekemäksi työksi, vaikka merkittävässä roolissa on opiskelijan lähellä toimiva oman alan ammattilainen, luokanvalvoja tai ryhmänohjaaja.

Ohjauksen tavoitteena on tukea opiskelijaa kokonaisvaltaisesti ja monialaisesti koko opiskelupolun ajan niin, että hän voi kehittää sekä ammatillista osaamistaan että persoonallisuuttaan. Seinäjoen koulutuskeskuksessa ja Kurikan ammattioppi-

laitoksessa opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon tarjonta ja resurssointi on hyvin erilaista (TAULUKKO 1). Tarjonnan ja resurssin määrittämistä ja vertailua vaikeuttaa se, että opinto-ohjaajien toimenkuvat ja tehtävät vaihtelevat suuresti oppilaitoksittain.

TAULUKKO 1. Ohjauksen ja opiskelijahuollon tarjonta ja resursointi oppilaitoksittain.

Oppilaitos	**Nuorten ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoiden määrä 20.9.2006**	**Opinto-ohjaaja (resurssia verrataan kokonaistyöaikaan)**	**Kuraattori**	**Terveydenhoitaja**	**Luokanvalvoja / ryhmänohjaaja**	**Opiskelijahuoltoryhmä (=ohr)**
Seinäjoen ammattioppilaitos	1318	3 hlöä 100 % työajasta + 1 hlö 20 % työajasta	1 hlö 100 % työajasta + 1 hlö 20 % työajasta	1 hlö 100 % työajasta + 1 hlö 80 % työajasta	on, 1 h / viikko	iso ohr + toimipistekohtainen ohr, 2 krt / kk
Seinäjoen palvelualojen oppilaitos	775	1 hlö 100 % työajasta + 2 hlöä 80% työajasta + 1 hlö 20% työajasta	ei	2 hlöä 100% työajasta (sis. myös amk-opiskelijat)	on, 1 h / viikko	2 ryhmää, 1krt / viikko
Maatalous- ja metsäoppilaitos Ilmajoki Ähtäri	92	Ilmajoki : 1hlö 60 % työajasta Ähtäri: 1 hlö 50 % työajasta	Ilmajoki: ei Ähtäri: 1 hlö 50 % työajasta	Ilmajoki: 1h / viikko Ähtäri: 8h / viikko (sis. myös amk-opiskelijat)	Ilmajoki: ei Ähtäri: on	kummassakin oma, 1 krt / kk
Taidon ja kulttuurin oppilaitos Ilmajoki Jurva	286	Ilmajoki: 1 hlö 100 % työajasta -500 h opetusta / lv Jurva: 1 hlö 100 % työajasta -500 h opetusta / lv	ei	Ilmajoki: 1h / viikko Jurva: 3,5 h /viikko (sis. myös amk-opiskelijat)	on	kummassakin oma
Kauhajoen palvelualojen oppilaitos	133	1 hlö 50 % työajasta	ei	8 h / viikko (sis. myös amk-opiskelijat)	on, 1 h / viikko	on
Kurikan ammattioppilaitos	455	1 hlö 60 % työajasta (21 h / viikko) 1 hlö 14 % työajasta (5 h / viikko)	1 hlö 100 % työajasta	1 hlö 15 h / viikko	on	on

4 OPINTOJEN ETENEMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

4.1 Opiskelupaikan valinta

Perusopetuksesta lukioon tai ammatilliseen koulutukseen siirtymistä valmistellaan perusopetuksen oppilaanohjauksessa yläluokkien ajan. Arviointi kertoo, että oppilaiden hakeutumisesta yhteishaussa toisen asteen koulutukseen huolehditaan hyvin. Joukossa on kuitenkin oppilaita, jotka eivät ilmeisesti saa valintoihinsa riittävästi tukea, koska he eivät pysty tekemään oikeaa koulutusvalintaa. Nämä nuoret ovat niitä, jotka ammatilliseen koulutukseen siirryttyään usein keskeyttävät opintonsa tai siirtyvät toiselle alalle väärän valinnan vuoksi. Tällaisten opiskelijoiden määrä on noin 8500 vuosittain. (Numminen 2002, 126; Numminen ym. 2002, 23 - 24, 29.)

Arvioinnissa ilmeni, että monet ammatillisen koulutuksen opiskelijat olivat vielä koulutuksen alussa epävarmoja valinnastaan. Opiskelijoiden mukaan he saivat perusasteella hyvin tietoa tutkinnoista, mutta ammattien ja niiden työtehtävien sisältö jäi hämäräksi. Tämä nähtiin vakavana ja yhteiskunnallisestikin merkittävänä puutteena ohjauksessa. Suuri osa ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista tarvitsee vielä ammatillisen suuntautumisen ohjausta ammatillisessa koulutuksessakin. (Numminen 2002, 126; Numminen ym. 2002, 23 - 24, 29.)

Ohjauksen arviointiraportissa tuli myös esiin, että valintoja tehdään liikaa mielikuvien, ei niinkään tiedon ja kokemuksen perusteella. Tästä voi olla seurauksena opintojen keskeytyminen tai opiskeluajan piteneminen toisella asteella. (Kasurinen 2004, 43.) Opintoajan pitenemiseen ei ole aina syynä virheellinen valinta, vaan se saattaa olla myös tietoinen tavoite suorittaa ylimääräisiä opintoja tai panostaa harrastuksiin koulutyön ulkopuolella.

4.2 Motivaatio

Tärkeä osa opiskelua on opiskelumotivaatio. Multimäki ja Venna (1983) määrittelevät motivaation kuuluvan psykologisiin teoreettisiin käsitteisiin. Motivaatio voidaan määritellä toimintaa ohjaavaksi sisäiseksi vaikuttimeksi, johon kuuluu toiminnan ponnekkuus, vireystilan vaihtelut ja suuntautuminen erilaisiin kohteisiin. Kasvatuksessa ja koulutuksessa on tarkoitus luoda sellaiset puitteet, että motivaatio opiskeluun viriäisi. Motivaatio riippuu siitä miten mielekkäänä oppimistehtävät ja oppimistilanne koetaan. Oppimisen mielekkyyttä on esimerkiksi se, että oppiminen nähdään tärkeänä käytännön työn osaamisen kannalta ja vältetään epämiellyttäviä turhauttavia kokemuksia sekä saadaan oppimisen elämyksiä. (Multimäki & Venna 1983.) Vuorisen mukaan motivaation suunta ilmaisee päämäärän, jonka saavuttamiseksi opiskelija on valmis työskentelemään. Se kertoo millaiseen toimintaan hän on valmis käyttämään energiaansa. Toisinaan motivaatiolla on tarkka kohde, toisinaan taas kohde vaihtelee. Opettajalla on hyvä mahdollisuus kanavoida energiaa asetettujen tavoitteiden suuntaan. (Vuorinen 2001, 19 - 20.)

Motivaatioon liittyy myös alisuoriutuminen. Alisuoriutuminen on tilanne, jossa opiskelija oppii vähemmän ja pinnallisemmin kuin mihin hänellä olisi edellytyksiä. Tällöin opiskelija ei tee oppimistekoja, joihin hän pystyisi. (Heikkinen 2000, 7.) Alisuoriutuminen liittyy myös koulumenestyksen ja älykkyystekijöiden väliseen yhteyteen. Alisuoriutujalla koulumenestys jää alle älykkyys- ja kykytason. Alisuoriutuja on henkilö, joka käyttää kykyjään tarpeisiin, jotka ovat perustavampaa laatua kuin koulusuorituksiin liittyvät tarpeet. (Annala 1986.) Nuutinen kutsuu alisuoriutujia alisaavuttajiksi. Alisaavuttajuudesta on kyse silloin, kun opiskelija jokseenkin jatkuvasti suoriutuu opiskelussaan heikommin kuin mitä hänen kykyjensä perusteella voisi olettaa. (Nuutinen 1998, 148.)

4.3 Opiskelutaidot

Opetussuunnitelmien perusteissa elinikäisellä oppimisella tarkoitetaan myönteisen asenteen syntymistä opiskeluun, itseohjautuvuutta opinnoissa, valmiutta opiskella itsenäisesti ja taitoa suorittaa opintoja myös tietoverkkojen kautta. Opinto-ohjauksen tavoitteena on tällöin, että nuoria ohjataan tiedonhankintataidoissa ja yhteiskunnan tarjoamien ohjaus-, neuvonta- ja tietopalvelujen käytössä. (Kasurinen 2004, 49; Numminen 2002, 125.)

> *Opiskelutaitojen ja opiskelun tukemisen tavoitteena on perehdyttää opiskelija oppimiseen, auttaa häntä löytämään opiskelutyylinsä ja havaitsemaan mahdolliset oppimisvaikeutensa sekä vahvistaa hänen identiteettiään oppijana ja valmistaa elinikäiseen oppimiseen* (Numminen 2002, 117).

Opiskelijan opiskelutaitojen ja opiskelumenetelmien ohjaus havaittiin arvioinnissa osa-alueeksi, jossa on vakavia puutteita. Opiskelutaitojen ohjaus toteutui opiskelijoiden mielestä melko heikosti tai kohtalaisesti. Yleistäen arvioinnin tuloksista voidaan sanoa, että vain neljäsosa ammattiin opiskelevista oli saanut ohjauksesta hyvin apua oppimiseensa, opiskelumenetelmien kehittämiseen ja opiskelutavoitteiden asettamiseen. Perusopetuksessa oppilaat olivat saaneet enemmän ohjausta näihin taitoihin. (Kasurinen 2004, 43; Numminen 2002, 121.) Perusopetuksessa näyttääkin olevan mahdollisuus saada enemmän ohjausta opiskelutaitojen ja tavoitteiden saavuttamiseen kuin ammatillisessa koulutuksessa. Monilla yläkouluilla opintojen ohjauksessa käytetään kirjaa, joka sisältää paljon oppimistaitoihin liittyvää tietoa ja harjoituksia.

4.4 Opintojen henkilökohtaistaminen

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops) on tavoitteellinen suunnitelma ja sitoumus, jonka avulla opiskelija tavoittelee päämääräänsä. Hopsissa suunnitellaan opiskelun sisältöjä, muotoja ja mahdollisia vaihtoehtoisia etenemisreittejä. Hops liittyy aina kiinteästi oppilaitoksen opetussuunnitelmaan. (Kallio & Kurhila 2000, 134.)

Hops oli laadittu arvioinnin mukaan keskimäärin viidesosalle ammattiin opiskelevista. Melko suuri osa opiskelijoista siis pitää omia vaikutusmahdollisuuksiaan opintojensa suunnittelussa vähäisinä. Tässä hukataan se hyvä ja tärkeä mahdollisuus, että opiskelijat oppisivat suunnittelemaan opinto-ohjelmansa, mikä olisi varsinkin elinikäisen oppimisen kannalta tärkeä taito.

4.5 Opinto-ohjaus

Opetussuunnitelman perusteissa asetetaan opinto-ohjaukselle seuraavat ydintehtävät:

- henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaus,
- opiskelutaitojen ja opiskelun ohjaus ja
- ammatillisen suuntautumisen ja jatko-opintoihin ohjaus. (Numminen 2002, 112.)

Opinto-ohjaus on opiskelijoille suunnattua ohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalvelua. Tällöin ohjaustoiminnan kohteena on prosessi, jossa opiskelija arvioi ja kehittää omia vahvuusalueitaan suhteessa oman toimintaympäristönsä mahdollisuuksiin. Tässä määritelmässä ohjauksen tehtävänä on nähty yksilön opintojen ohjaaminen, jonka tavoitteena on ura- ja elämänsuunnitteluun liittyvän päätöksenteon toteutuminen. Tähän on liitetty näkökulma, jossa opiskelijaa tulisi ohjata myös niin, että hän pystyisi ottamaan huomioon yhteiskunnassa vallitsevat mahdollisuudet ja rajoitukset. (Kasurinen 2004, 40.)

Holistisessa ohjausmallissa ohjaustoiminta jaetaan kolmeen sektoriin, jotka ovat opiskelijan kasvun ja kehityksen tukeminen, opintojen ohjaus sekä ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus. Tämä ohjausmalli lähtee ajatuksesta, jossa ohjaus toteutetaan eri ohjausalojen ammattilaisten kanssa yhteistyössä. (Kasurinen 2004, 41.) Holistisessa mallissa opiskelijan kasvun ja kehityksen tukeminen tarkoittaa laajemmin psykososiaalista tukea ja oppilaitoksissa toteutettavaa moniammatillista opiskelijahuoltoyhteistyötä. (Kasurinen 2004, 42.)

Ohjauksen järjestämisen suunnittelu vaatii monien eri asioiden huomioonottamista. Ohjaustoiminnan tulisi vastata nuorten ja nuorten aikuisten erilaisiin ohjaustarpeisiin. Jokainen opiskelija ansaitsee tulla huomatuksi yksilönä ja tämä onnistuu vain, kun oppilaitoksessa henkilöstöllä on aikaa ja mahdollisuus yksilölliseen ohjaukseen. (Kasurinen 2004, 52.)

Opinto-ohjauksen aikaulottuvuuden yhtenä näkökulmana on opintopolku oppilaitoksen sisällä. Ohjauksen järjestämisen näkökulmasta olisi tärkeää organisaatiotasolla suunnitella, miten ohjaustoimintaa toteutetaan opintojen valintavaiheessa, aloitusvaiheessa, aikana ja päättövaiheessa. Tällöin suunnittelun lähtökohtana on, millaisia ohjauksellisia tarpeita opiskelijoilla on tai voisi olla opintojen kuluessa. Vaikka ohjaustoiminnan tavoitteena on opiskelijoiden itsenäisyys ja vastuun ottaminen omista opinnoista, niin oppilaitoksen tulisi kehittää opintojen etenemisen seurantajärjestelmiä. Näiden seurantajärjestelmien avulla huomataan opinnoissa esiintyvät ongelmat ajoissa ja opintojen keskeytyminen tai pitkittyminen tapahtuisi ohjatusti miettien uusia ratkaisuja tai opiskelujärjestelyjä. (Kasurinen 2004, 50.)

Ohjauksen sisällöllinen ulottuvuus kattaa kaiken toiminnan, joka lasketaan kuuluvaksi ohjauksen järjestämiseen. Tällöin ohjaustyön sisältöjä voidaan tarkastella myös opiskeluvaiheen mukaan. Opintoihin hakeutumisvaiheen keskeiseksi sisällöksi nousee markkinointi ja opiskelutarjonnasta tiedottaminen. Opintojen alkuvaiheessa orientoituminen opiskeluun vaatii paitsi fyysiseen ympäristöön tutustumista, myös pelisääntöihin ja opiskelumenetelmiin ja -tarjontaan paneutumista. Opintojen alkuvaiheeseen sijoittuu myös opintojen suunnittelu. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman teko vaatii usein ohjausta, sillä valintoja tulisi tehdä suhteessa omiin sen hetkisiin koulutus- ja urasuunnitelmiin. Orientaatiovaiheen oh-

jauksen järjestämiseen kuuluvat myös yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen kokemusten järjestäminen. On muistettava, että opiskelijalla on oltava mahdollisuus, riippumatta oppilaitosmuodosta tai opetuksen järjestämisen tavoista, kokea kuuluvansa johonkin ryhmään ja saada näin vertaistukea opintojensa aikana. (Kasurinen 2004, 51.)

Opintojen aikana ohjauksessa pyritään siihen, että opiskelijalla on taito hankkia tietoa koulutusvaihtoehdoista, työelämästä ja ammateista. Opintojen aikana tulisi ohjauksen pääpaino olla opintojen sujuvuuden turvaamisessa. Oppilaitoksessa tulisi kehittää menetelmiä, joiden avulla tuetaan opintoihin sitoutumista, seurataan opintojen etenemistä ja puututaan esiin tuleviin ongelmiin riittävän ajoissa. Toisen asteen oppilaitosten välistä yhteistyötä tulisi kehittää siten, että sen avulla erilaisten opiskelijoiden tarpeet tulisivat parhaiten huomioitua. (Kasurinen 2004, 51.)

Arvioinnin mukaan opinto-ohjauksen saatavuudessa on vakavia puutteita. Määrällisen arvioinnin mukaan ammatillisissa oppilaitoksissa päätoimisilla opinto-ohjaajilla oli ohjattavanaan keskimäärin 510 opiskelijaa ja sivutoimisilla 220. Jos ohjattavia on yli 300, eivät kaikki opiskelijat voi saada riittävästi ohjausta. Opiskelijoiden arvio ohjauksen saatavuudesta oli korkeintaan kohtalainen. Toisaalta arvioinnissa todetaan, että opiskelijat kertoivat saaneensa ajan henkilökohtaiseen ohjaukseen nopeasti, mikä saattaa kuvata opinto-ohjaajien herkkyyttä reagoida opiskelijoiden tarpeisiin. (Numminen 2002, 119.)

4.6 Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollon tulee ylläpitää ja edistää opiskelijan oppimista sekä psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia (L 13.6.2003/479). Opiskelijahuollon tavoitteina on muun muassa taata turvallinen ja terveellinen opiskeluympäristö, edistää oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista sekä ehkäistä koulutuksen keskeyttämistä. Kaikilla oppilaitoksessa työskentelevillä on vastuu opiskelijahuollosta. (Opetushallitus 2004.)

Arvioinnissa selvitettiin opinto-ohjauksen ja oppilaitosten mahdollisuuksia ja keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Syrjäytymisen havaitsemisessa kiinnitettiin huomiota poissaoloihin, joita yleisesti ottaen seurataan melko hyvin. Syrjäytymisen ehkäisyssä oli oppilaitosten keskeisin keino opiskelijahuoltoryhmä, joka toimi 80 prosentissa ammatillisista oppilaitoksista. Arvioinnissa tarkasteltiin myös oppilaitosten opiskelijahuollon resursseja. Vajaalla puolella oppilaitoksista oli koulukuraattorin palveluja ja vielä harvemmalla koulupsykologin palveluja. Kuratiivisten palvelujen riittävyys oli ongelmallista myös siksi, että niiden puuttuessa opinto-ohjaajat joutuivat hoitamaan kuratiivisia tehtäviä. Tilannetta ei voida pitää tästä näkökulmasta edes tyydyttävänä. (Numminen ym. 2002, 30.)

4.7 Ura- ja elämänsuunnittelu

Toisen asteen jälkeisen ohjauksen osalta toimivat samanlaiset periaatteet kuin perusopetuksenkin jälkeen. Nuorilla tulee olla riittävästi oikeaa tietoa siitä, minkälaisia vaihtoehtoja heillä on joko opintopolulla tai työelämässä. Toisen asteen yhtenä ohjausmuotona on ura- ja rekrytointipalvelujen järjestelmä, joka toimii kuitenkin turhan usein irrallaan muusta oppilaitoksessa toteutettavasta ohjaustoiminnasta. (Kasurinen 2004, 49.)

Ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus tuleekin nähdä jatkumona, joka jatkuu koko opinpolun ajan. Ohjaustoiminta muodostaa prosessin, jonka tulee jatkua yli tärkeiden nivelvaiheiden. Näistä tärkeimpinä voidaan pitää opiskelijan siirtymistä kouluasteelta toiselle ja koulutuksesta työelämään. Ura- ja elämänsuunnittelun ohjaus vaati eri kouluasteilla nyky-yhteiskunnassa yhä enemmän, sillä yksilön elämänkulku on usein vaihtelevaa ja muuttuvaa. Valintatilanteisiin vaikuttavat myös elämänkulun normatiivisuuden väheneminen, yhteiskunnassa vallitseva moniarvoisuus ja työelämässä tapahtuneet muutokset. (Kasurinen 2004, 43.)

5 ALKUJUURILTA PROSESSIKSI

5.1 Lähtökohta ja tavoitteet

Seinäjoen koulutuskeskuksessa alkoi huhtikuussa 2005 Seinäjoen ammattioppilaitoksen hallinnoima Lyhty-projekti, jonka tavoitteena on kehittää opinto-ohjausta Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa sekä Kurikan ammattioppilaitoksessa. Lyhdyn tavoitteiksi on kirjattu muun muassa neljännen vuosikurssin opiskelijoiden henkilökohtaisen ohjauksen tehostaminen ja opiskelusuunnitelmien laatiminen, opiskelusuunnitelman laatiminen niille kolmannen vuosikurssin opiskelijoille, joiden valmistuminen siirtyy neljänteen vuoteen, toimintamallien etsiminen opiskelijoiden ohjauksellisen tukemiseen siten, että mahdollisimman moni saisi opintonsa loppuun kolmessa vuodessa, sekä henkilökunnan opinto-ohjauksellisten valmiuksien lisääminen. (Projektihakemus 2004.)

Kehittämishankkeen lähtökohta on Lyhty-projektin tavoitteissa. Kehittämishankkeen keskeisenä tavoitteena on kartoittaa Seinäjoen koulutuskeskuksen ja Kurikan ammattioppilaitoksen opinto-ohjauksen tilaa käyttäen mallina opinto-ohjauksen jäsentämistä opintoajan mukaan. Kehittämistyössä haetaan myös vastausta siihen, miksi opinnot siirtyvät osalla opiskelijoista neljännelle vuodelle. Selvityksessä kootaan tietoa eri opiskeluvaiheiden ohjauksen tarpeista ja mahdollisista heikoista kohdista. Selvityksen tuloksia apuna käyttäen oppilaitokset voivat laatia tai päivittää opinto-ohjaussuunnitelmiaan. Kehittämistyön lisätavoitteina on antaa tietoa tämän päivän opiskelun todellisuudesta, sen uhkista ja mahdollisuuksista, sekä herkistää oppilaitoksien henkilöstöä näkemään opiskelijan opinpolkuun vaikuttavia tekijöitä.

5.2 Prosessin eteneminen

Kehittämishanke on pitkäaikaisen ja monivaiheisen ajanjakson tulos. Se lähti käyntiin kesällä 2005, kun Lyhty -projektin toimijat miettivät, miksi neljännen vuoden opiskelijoita on niin paljon Seinäjoen ammattioppilaitoksessa. Ajatus muuttui haluksi lähteä selvittämään asiaa, koska selvitystyölle oli tarvetta.

Kehittämishankkeen suunnitelmavaiheessa oli selkeä kuva siitä, että tietoa kerätään neljännen vuoden valmistuvilta opiskelijoilta. Alkuvaiheessa tuli kuitenkin esiin, että tiedon kerääminen heiltä ei annakaan kattavaa tietoa siitä, mitä haluttiin ja mistä olisi hyötyä opinto-ohjauksen kehittämisessä, koska kyselyn ulkopuolelle jäisivät ne opiskelijat, jotka mahdollisesti keskeyttäisivät opintonsa neljäntenä vuotena. Näin ollen tiedon kerääminen suunnattiinkin tuleviin, lukuvuoden 2006 - 2007, neljännen vuoden opiskelijoihin.

Vuonna 2006 kehittämishanke laajennettiin koskemaan koko Seinäjoen koulutuskeskusta ja Kurikan ammattioppilaitosta. Työ aloitettiin kokoamalla yhteen sitä teoriatietoa, mitä aihealueesta oli jo käytettävissä. Kyselylomake suunniteltiin hyödyntäen Opetushallituksen ”Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme?” -ohjeistusta (Numminen, Heino, Joronen - Vallin, Karlsson, Lerkkanen, Virtanen & Pirttiniemi 2005), jossa lähtökohtana on ohjaus opintojen eri vaiheissa. Ratkaisulla haluttiin helpottaa tulosten siirrettävyyttä oppilaitosten ohjaustoimintaan. Tässä vaiheessa kehittämishankkeen pääkysymys selkeytyi ja kyselylomake jalostui huomattavasti. Kyselylomake siirrettiin sähköiseen muotoon internetiin. Näin kysely saatiin toteutettua sujuvasti ja ohjelma kokosi tärkeimpiä tietoja nopeasti käytettäväksi.

Lukuvuoden edetessä kevääseen huomattiin, että luokanvalvojat eivät olleet halukkaita nimeämään neljännelle vuodelle siirtyviä opiskelijoita varhain kevätlukukaudella. Lyhty-hankkeen projektipäällikön ensimmäisten kartoitusten antamat tiedot neljännen vuoden opiskelijamääristä muuttuivat paljon jo kuukaudenkin sisällä. Toisin sanoen loppukiri oli käynnissä opiskelijoilla ja jo tästäkin syystä oli vaikea tietää ketkä todella jäävät opiskelijoiksi neljännelle vuodelle ja ketkä vielä viimeisen kuukauden aikana saisivat opinnot päätökseen. Päätettiin, että kysely toteutetaan kaikille niille, joiden opinnot olivat syystä tai toisesta viivästyneet oleellisesti, koska olihan myös ”viittä

vaille” valmistuvilla jokin syy siihen, että he joutuivat tekemään opintojaan loppuvaiheessa kiireellä.

Kehittämishankkeen suurimmaksi haasteeksi nousi kyselystä tiedottaminen viiden oppilaitoksen sisällä ja vastaajien kokoaminen yhteen vastaamaan kyselyyn. Vaikka tiedottamiseen ja kyselyn toteuttamiseen käytettiin runsaasti sekä suunnittelu- että toteutusaikaa, jäi vastausprosentti silti alhaiseksi. Kysely toteutettiin opiskelijoiden tavoitettavuudesta huolimatta kaikissa viidessä oppilaitoksessa oppilaitokselle parhaiten sopivana aikana.

Kesäkuu 2006 oli kehittämishankkeessa kyselyn vastausten analysoinnin aikaa. Tehtävään varattiin kaksi viikkoa ja tuona aikana koottiin yhteen kyselyn antamat tulokset, opettajien kertomat ajatukset ja kehittämishankkeen toteuttajien ajatukset. Analysointiaika oli kehittämishankkeen haastavin ja antoisin vaihe. Kehittämishankkeen tekijät kävivät monia keskusteluja ja kyseenalaistivat toinen toisensa ajatuksia ja näkemyksiä. Toisaalta kysymyksien vastauksia analysoitaessa löytyi aina uusia mielenkiintoisia ajatuksia ja ne antoivat intoa analysoida tuloksia monista näkökulmista.

Kehittämishankeen teoriaosuutta täydennettiin tarvittavilta osin elokuussa ja tässä yhteydessä työhön lisättiin vielä Seinäjoen koulutuskeskuksen ja Kurikan ammattioppilaitoksen ohjaushenkilöstön resurssit. Tähän todettiin olevan tarvetta, koska oppilaitokset ovat hyvin erilaisia esimerkiksi toimintakulttuureitaan ja fyysisiltä sijainneiltaan. Todettiin myös, että kun tietää oppilaitosten resurssit, voi kyselyn tuloksia ymmärtää paremmin.

5.3 Kyselyn toteuttaminen

Kyselyssä olivat mukana Lyhty-hankkeeseen kuuluvat oppilaitokset: Seinäjoen koulutuskeskuksen Seinäjoen ammattioppilaitos, Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, Maatalous- ja metsäoppilaitos, Taidon ja kulttuurin oppilaitos ja Kauhajoen palvelualojen oppilaitos sekä Kurikan ammattioppilaitos. Kysely toteutettiin näiden oppilaitosten kolmannen vuoden opiskelijoille, joiden opinnot siirtyvät neljännelle vuodelle.

Kyselylomakkeessa (LIITE 1) kysyttiin opiskelijoiden taustatietoja ja opintojen siirtymiseen vaikuttaneita tekijöitä. Lisäksi opiskelijoita pyydettiin väittämien kautta arvioimaan oman oppilaitoksensa opinto-ohjauksen toimivuutta. Väittämät oli jäsennetty opintoajan mukaan ja ne oli johdettu Opetushallituksen ”Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme” -oppaan suositusten pohjalta.

Kyselylomakkeen toimivuutta testattiin Maatalous- ja metsäoppilaitoksen Ilmajoen toimipaikan kolmannen vuoden opiskelijoilla. Testin perusteella kyselylomake todettiin toimivaksi.

Opiskelijat vastasivat kyselylomakkeeseen internetin kautta. Kysely käytiin teettämässä 18.5.2006 Kurikan ammattioppilaitoksessa ja Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksessa. Muiden oppilaitosten osalta kyselyn teetti aikavälillä 22.5.–8.6.2006 joko opinto-ohjaaja tai luokanvalvoja henkilökohtaisesti tai pyytämällä sähköpostitse opiskelijaa vastaamaan kyselyyn. Läheskään kaikkia opiskelijoita ei tavoitettu, sillä kyselyyn vastasi 49 opiskelijaa 112:sta.

6 KYSELYN TULOKSET

6.1 Taustatiedot

Tutkimuksen vastausprosentti oli 44. Oppilaitoskohtainen vastausprosentti oli vaihteleva (TAULUKKO 2). Vastausprosentti jäi melko alhaiseksi, koska opiskelijoita oli vaikea tavoittaa. Tavoitettavuutta vaikeutti muun muassa kyselyn toteuttamisen ajankohta. Toukokuussa osa opiskelijoista oli työssäoppimassa tai töissä, ja osalla kolmannen vuoden opinnot olivat jo loppuneet, joten opiskelijoita oli vaikea saada tulemaan oppilaitokselle vastaamaan kyselyyn. Oppilaitoksien yhteyshenkilöiden mukaan osa opiskelijoista ei saanut tietoa kyselystä ja osa ei katsonut tarpeelliseksi tulla oppilaitokselle vastaamaan kyselyyn.

TAULUKKO 2. Neljännelle vuodelle jatkavien opiskelijoiden määrä ja kyselyn vastausprosentti oppilaitoksittain.

Oppilaitos	**Neljännelle vuodelle jatkavien opiskelijoiden määrä (henkilöä)**	**Kyselyyn vastanneiden määrä (henkilöä)**	**Vastausprosentti (%)**
Seinäjoen ammattioppilaitos	41	14	34
Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, liiketalous	23	14	61
Maatalous- ja metsäoppilaitos, Ilmajoki	2	2	100
Taidon ja kulttuurin oppilaitos, Ilmajoki	5	2	40
Taidon ja kulttuurin oppilaitos, Jurva	8	3	38
Kauhajoen palvelualojen oppilaitos	6	4	67
Kurikan ammattioppilaitos	27	10	37
Yhteensä	**112**	**49**	**44**

Vastanneista oli miehiä 65 % ja naisia 35 %. Suurin osa vastanneista oli iältään 18 - 19 vuotiaita. Lähes kaikilla vastanneilla edeltävinä opintoina oli peruskoulu. Muutamalla opiskelijalla oli suoritettu osa ammatillisesta tutkinnosta tai lukio-opinnoista. Vastauksista ei eritelty erityisopiskelijoita, koska kaikissa oppilaitoksissa ei erityisopiskelijoita määritelty vielä syksyllä 2003 (vuosi, jolloin kyselyyn vastanneet aloittivat opintonsa).

6.2 Opintojen siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä

Vastanneista 73 % ilmoitti, että opintojen siirtyminen neljännelle vuodelle oli suunnittelematonta. Opintojen siirtyminen oli suunniteltua 27 %:lla vastanneista. Opiskelun suunniteltuun siirtymiseen oli monia syitä. Avoimissa vastauksissa syiksi mainittiin muun muassa raskaus, töissä oleminen, opintojen päällekkäisyyden välttäminen kahden tutkinnon suorittamisessa, vaikea elämäntilanne, opiskelumotivaation väliaikainen lopahtaminen ja liiallinen poissaolo. Opintojen siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä oli paljon ja suurimmalla osalla siirtymiseen oli vaikuttanut useampi kuin yksi tekijä (KUVIO 1).

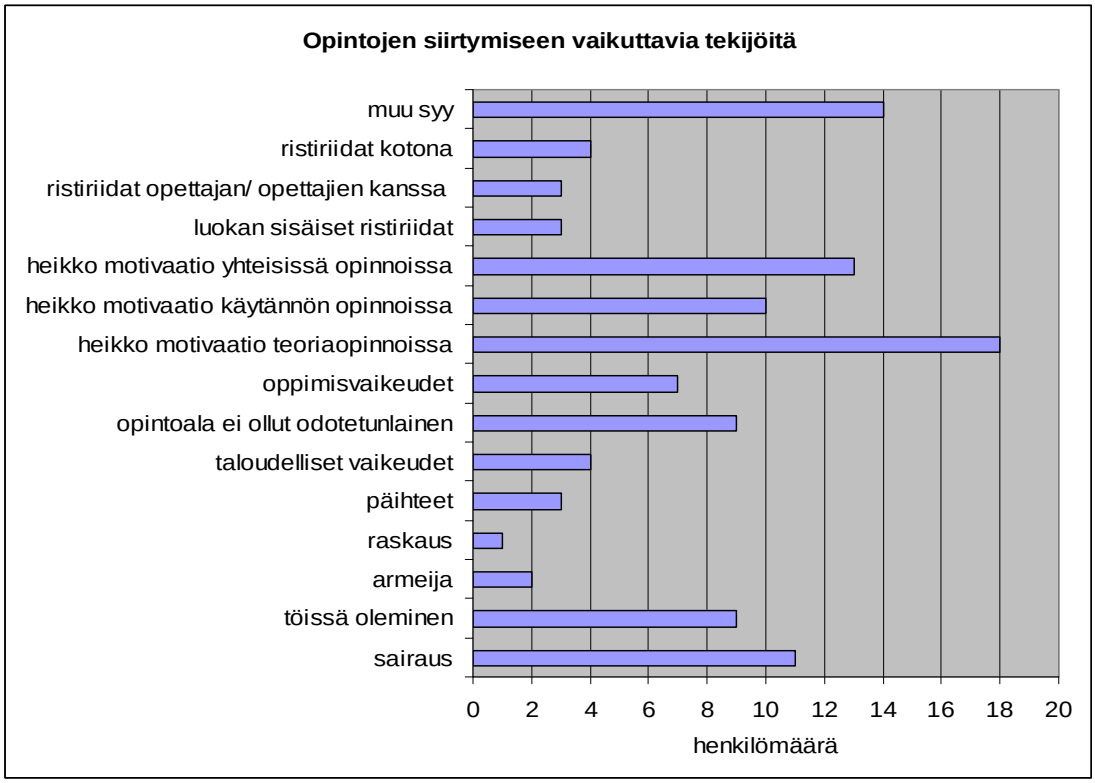

KUVIO 1. Opintojen siirtymiseen vaikuttaneet tekijät.

Yleisellä tasolla opintojen siirtymiseen vaikutti selkeästi eniten heikko opiskelumotivaatio, joka ilmeni teoriaopinnoissa, yhteisissä opinnoissa sekä käytännön opinnoissa. Opintojen etenemistä vaikeuttivat myös sairaudet, töissä oleminen, oppimisvaikeudet sekä se, että opintoala ei ollut odotetunlainen. Lisäksi avoimista vastauksista ilmeni muita siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä. Näistä esimerkkeinä seuraavat:

Koska opettajia ei näy koulussa ja menee sitten mielenkiinto koko hommaan kun koulussa ei toimi mikään.

Väsymys, uniongelmia, stressiä, pelaaminen.

Nukkumisvaikeudet, heräämisvaikeudet.

Laiskuus ja välinpitämättömyys.

Ongelma: koulukiusaaminen ja sen hoitamattomuus.

Poissaolo.

Lopetin aikoinani kesken ja nyt jatkan samassa koulussa jossa on tullut paljon uusia asioita joita en ole suorittanut.

Kyselyssä haluttiin tietää myös mitkä opintojen siirtymiseen vaikuttavista asioista nähdään merkittävimpinä. Merkittävimpinä asioina tulivat esiin samat asiat kuin yleiselläkin tasolla, eli heikko opiskelumotivaatio joko teoriaopinnoissa, yhteisissä opinnoissa tai käytännön opinnoissa. Seuraavaksi merkittävimpiä olivat töissä oleminen, sairaus ja se, että opintoala ei ollut odotetunlainen.

Opintojen aikana annettavasta ohjauksesta on todettu, että ohjauksen tavoitteena on turvata opintojen sujuminen ja henkilökohtainen edistyminen sekä ammatillinen kasvu (Numminen ym. 2005, 13). Kyselyssä havaittiin opintojen etenemisen vaikeutuvan selvästi eniten toisen opiskeluvuoden aikana (KUVIO 2).

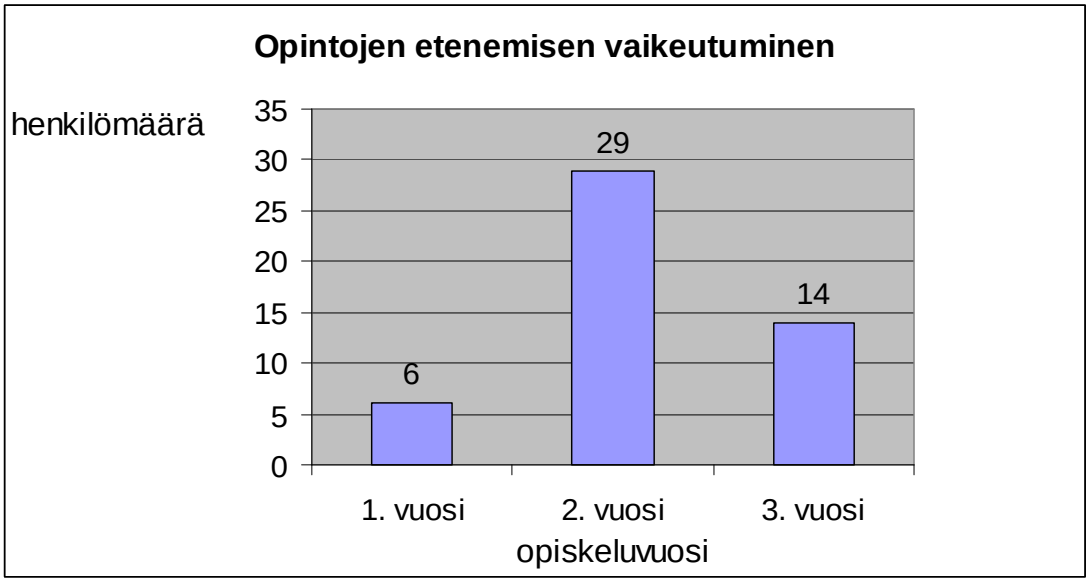

KUVIO 2. Opintojen etenemisen vaikeutuminen opintojen aikana.

Yli puolella (59 %) opiskelijoista opintojen eteneminen vaikeutui toisen opiskeluvuoden aikana. Vain kuusi opiskelijaa vastasi opintojen etenemisen vaikeutuneen ensimmäisenä opiskeluvuotena. Neljätoista opiskelijaa vastasi opintojen etenemisen vaikeutuneen viimeisenä eli kolmantena opiskeluvuotena.

Arkiajattelun myötä kuulee usein puhuttavan, että varsinkin yhteiset opinnot aiheuttavat motivaatio-ongelmia opiskeluun. Kyselyyn vastanneiden mukaan motivaatio-ongelmia oli runsaasti myös ammatillisissa opinnoissa (KUVIO 3).

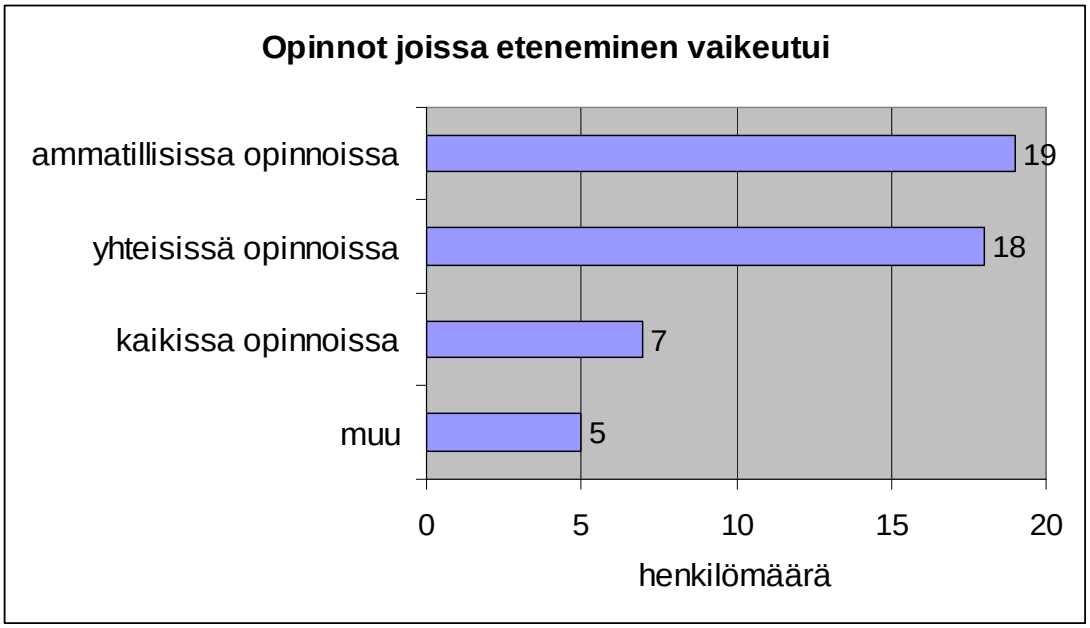

KUVIO 3. Opinnot joissa opintojen eteneminen vaikeutui.

Opintojen eteneminen vaikeutui eniten ammatillisissa opinnoissa, joihin luettiin avoimista vastauksista kuuluvaksi myös työssäoppiminen (1 kpl) ja opinnäytetyö (1 kpl). Lähes yhtä monella vastaajalla oli vaikeuksia yhteisissä opinnoissa. Vastaajat toivat esiin erityisesti luonnontieteet, joista merkittävimpänä opintojen etenemistä vaikeuttavana tekijänä oli matematiikka. Seitsemän opiskelijaa vastasi, että heillä oli vaikeuksia kaikissa opinnoissa. Kolme opiskelijaa ei osannut sanoa missä opinnoissa opintojen eteneminen vaikeutui. Lisäksi avoimista vastauksista ilmeni muita siirtymiseen vaikuttavia tekijöitä, joista esimerkkeinä seuraavat:

Hitaasti etenevissä ja ns. helpoissa joista tulikin vaikeita.

Paljon tehtäviä sisältävät kurssit.

Vaikka opiskelijoilla oli ilmennyt vaikeuksia monissa eri opinnoissa, vain 43 % opiskelijoista vastasi saaneensa tukiopetusta opintojensa aikana (LIITE 2).

6.3 Opinto-ohjaus ennen opintojen alkamista

Opetusministeriön kehittämissuunnitelma ”Koulutus- ja tutkimus 2003 - 2008” korostaa erityisesti, että huomiota on kiinnitettävä koulutuksen nivelkohtiin ja siirtymiseen koulutusasteelta toiselle. Opinto-ohjaus tulee toteuttaa niin, että opiskelija saa riittävästi tietoa koulutuksesta ennen opintojen alkamista ja niiden aikana. (Numminen ym. 2005, 5.) Toinen aste ja perusaste tekevät yhteistyötä, jonka tavoitteena on, että nuori saa tietoa jatko-opiskelumahdollisuuksista (KUVIO 4).

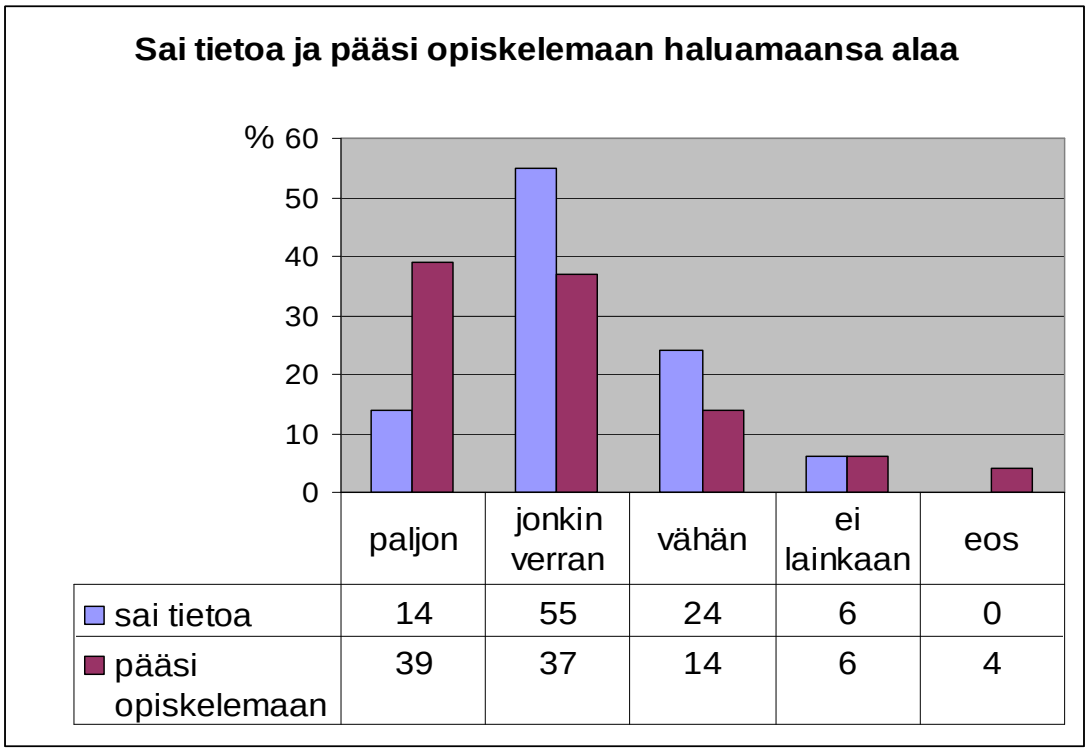

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	eos
sai tietoa	14	55	24	6	0
pääsi opiskelemaan	39	37	14	6	4

KUVIO 4. Tiedon saanti opintoalasta ennen opintoihin hakemista ja pääseminen opiskelemaan haluttua alaa.

Vastanneista opiskelijoista suurin osa (69 %) oli saanut joko paljon tai jonkin verran tietoa opiskelemastaan opintoalasta ennen opintoihin hakemista ja 76 % vastanneista pääsi opiskelemaan haluamalleen alalle. Kuitenkin kuusi prosenttia ilmoitti, ettei ollut saanut lainkaan tietoa opiskelemastaan alasta ennen opintoihin hakemista. Osa näistä, jotka eivät olleet saaneet tietoa opiskelemastaan alasta,

eivät olleet päässeet opiskelemaan haluamalleen alalle. Tämä saattaa olla syynä siihen, miksi koettiin ettei opinnoista oltu saatu tietoa.

Seinäjoen palvelualojen oppilaitoksen, Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksen ja Maatalous- ja metsäoppilaitoksen opiskelijat olivat saaneet hyvin tietoa ja vastaavasti päässeet opiskelemaan haluamalleen alalle. Kurikan ammattioppilaitoksen ja TAIKUn opiskelijat ovat saaneet etukäteistietoa pääsääntöisesti vähän. Seinäjoen ammattioppilaitoksessa oli saatu tietoa pääsääntöisesti jonkin verran, mutta vastauksissa oli hajontaa.

6.4 Opinto-ohjaus opintojen alussa

Opintojen alkuvaiheessa on ohjauksen tavoitteena perehdyttää opiskelijat ammatillisiin opintoihin ja opiskeluun, vahvistaa ja selkeyttää ammatillista suuntautumista sekä tukea opiskelijaa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops) laatimisessa. Opiskelijan henkilökohtaisen kasvun tukeminen on tärkeää, sillä toisen asteen opintoihin siirtyminen merkitsee usein myös irtautumista kodista ja itsenäistymistä omaan elämään. Koulutuksen järjestäjän tulee luoda puitteet turvalliseen ja mahdollisimman viihtyisään sekä terveelliseen opiskeluympäristöön. (Numminen ym. 2005, 12.) Ensimmäisellä opiskelupäivällä on suuri merkitys opintoihin sitoutumiseen ja opiskelumotivaatioon (KUVIO 5).

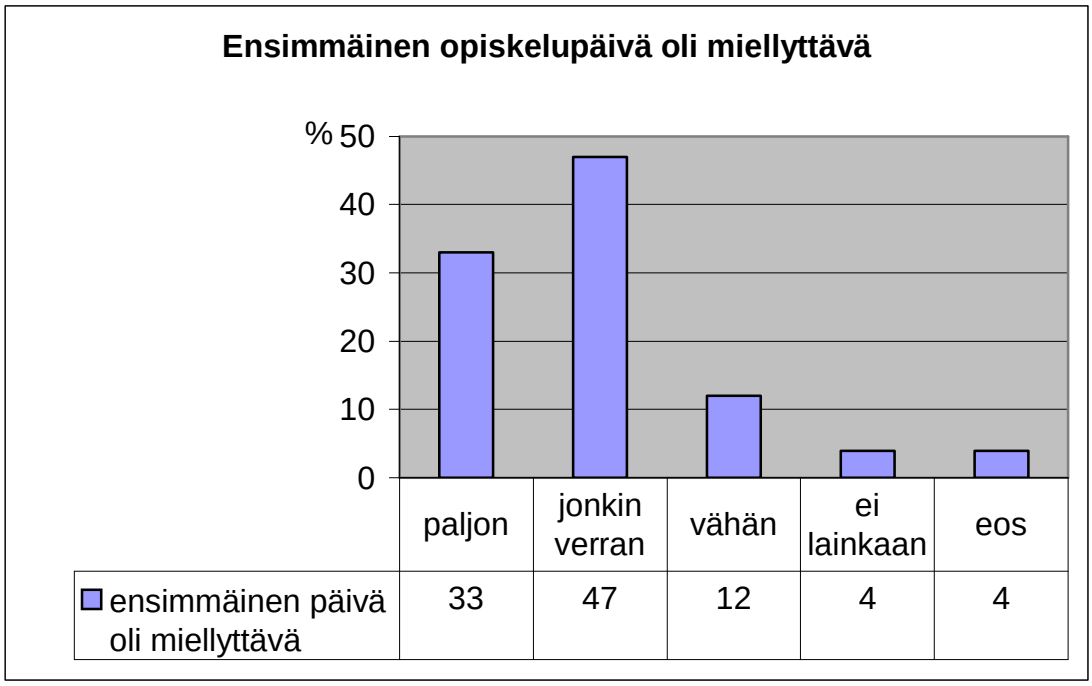

KUVIO 5. Kokemus ensimmäisestä opiskelupäivästä.

Vastanneista 80 % piti ensimmäistä opiskelupäivää miellyttävänä. Huomiota herättävää oli, että neljä prosenttia ei pitänyt ensimmäistä opiskelupäivää lainkaan miellyttävänä ja neljä prosenttia ei osannut sanoa mielipidettään. Vastanneiden opiskelijoiden mielikuva ensimmäisestä opiskelupäivästä oli miellyttävä lähes kaikissa oppilaitoksissa. Poikkeuksena oli TAIKU, jossa enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että ensimmäinen opiskelupäivä oli vain vähän tai ei ollenkaan miellyttävä.

Opiskelijoiden perehdyttäminen opintojen alussa on hoidettava huolellisesti. Hyvä perehdyttäminen helpottaa opiskelijan sopeutumista uuteen ympäristöön ja opiskelutapoihin. Perehdytyksen myötä opiskelija myös sitoutuu paremmin oppilaitokseen ja opintoihin (KUVIO 6).

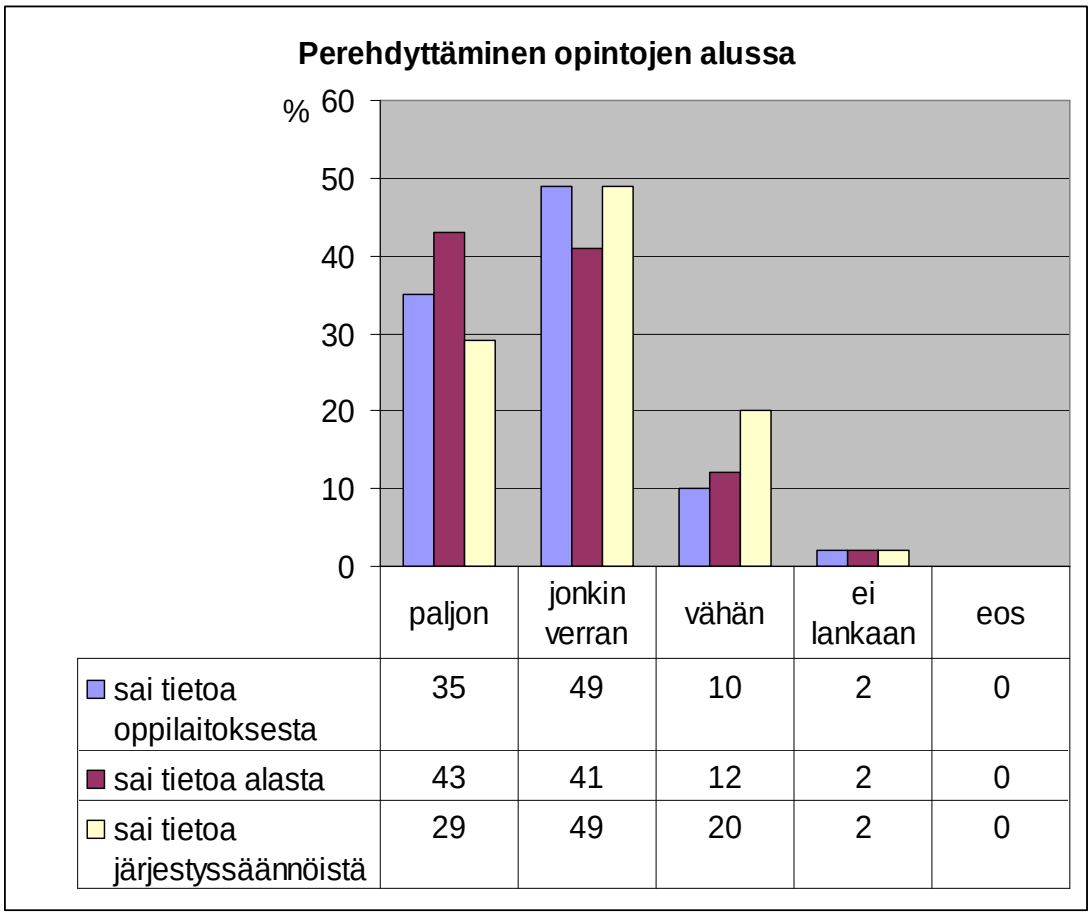

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lankaan	eos
sai tietoa oppilaitoksesta	35	49	10	2	0
sai tietoa alasta	43	41	12	2	0
sai tietoa järjestyssäännöistä	29	49	20	2	0

KUVIO 6. Perehdyttäminen oppilaitoksen toimintaan ja alaan opintojen alussa.

Opiskelijat olivat saaneet opintojensa alussa hyvin tietoa oppilaitoksen toiminnasta, opiskelemastaan alasta sekä järjestyssäännöistä. Osassa oppilaitoksista on ollut käytössä perehdyttämisopas.

Opiskelijan sopeutumisen, hyvinvoinnin ja opiskelun sujumisen vuoksi on tärkeää, että opiskelija kokee kuuluvansa omaan opiskeluryhmäänsä. Ryhmään kuulumisen tunteeseen vaikuttavat monet asiat, kuten opiskelijan sosiaaliset taidot, taustat, roolit ja ryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus. Opintojen alussa tapahtuvalla ryhmäyttämisellä on tärkeä merkitys ryhmän koheesiolle (KUVIO 7).

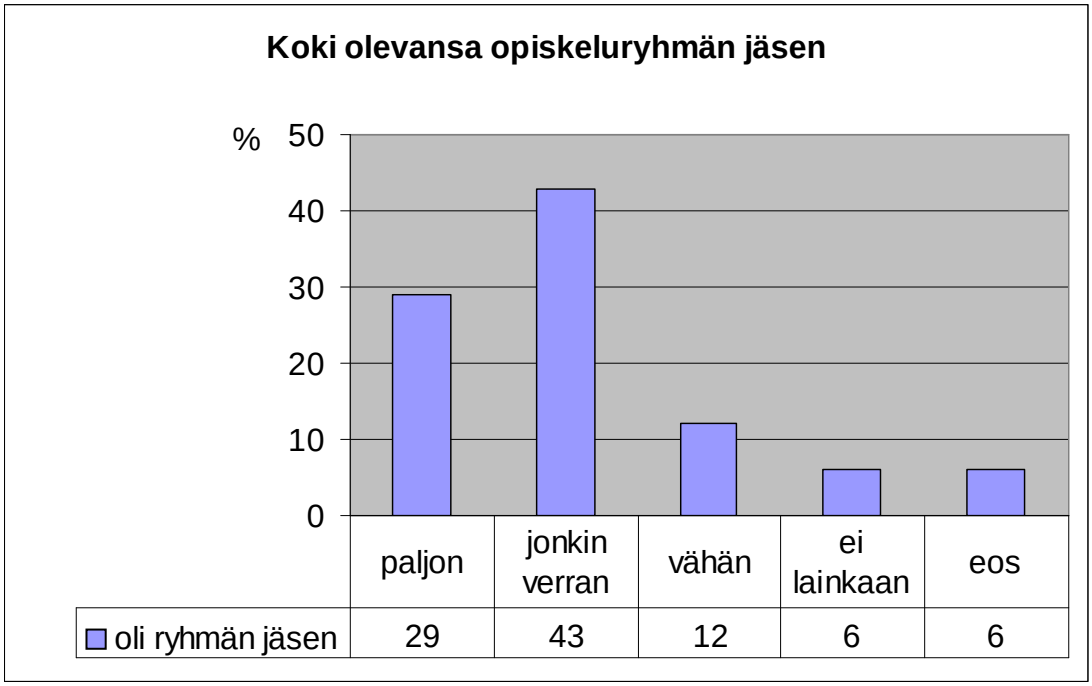

KUVIO 7. Kuuluminen opiskeluryhmään opintojen alussa.

Vastaajat kokivat pääsääntöisesti (72 %) olevansa oman opiskeluryhmänsä jäseniä. Lähes jokaisessa oppilaitoksessa oli yksittäisiä henkilöitä, jotka eivät kokeneet olevansa ryhmän jäseniä.

Opinto-ohjauksen tavoitteena on, että opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma hänen valintojensa mukaan. Hopsien teossa on huomioitava erityisesti opiskelijat, joilla on opiskeluun tai elämiseen liittyviä vaikeuksia (KUVIO 8). (Numminen ym. 2005, 6.)

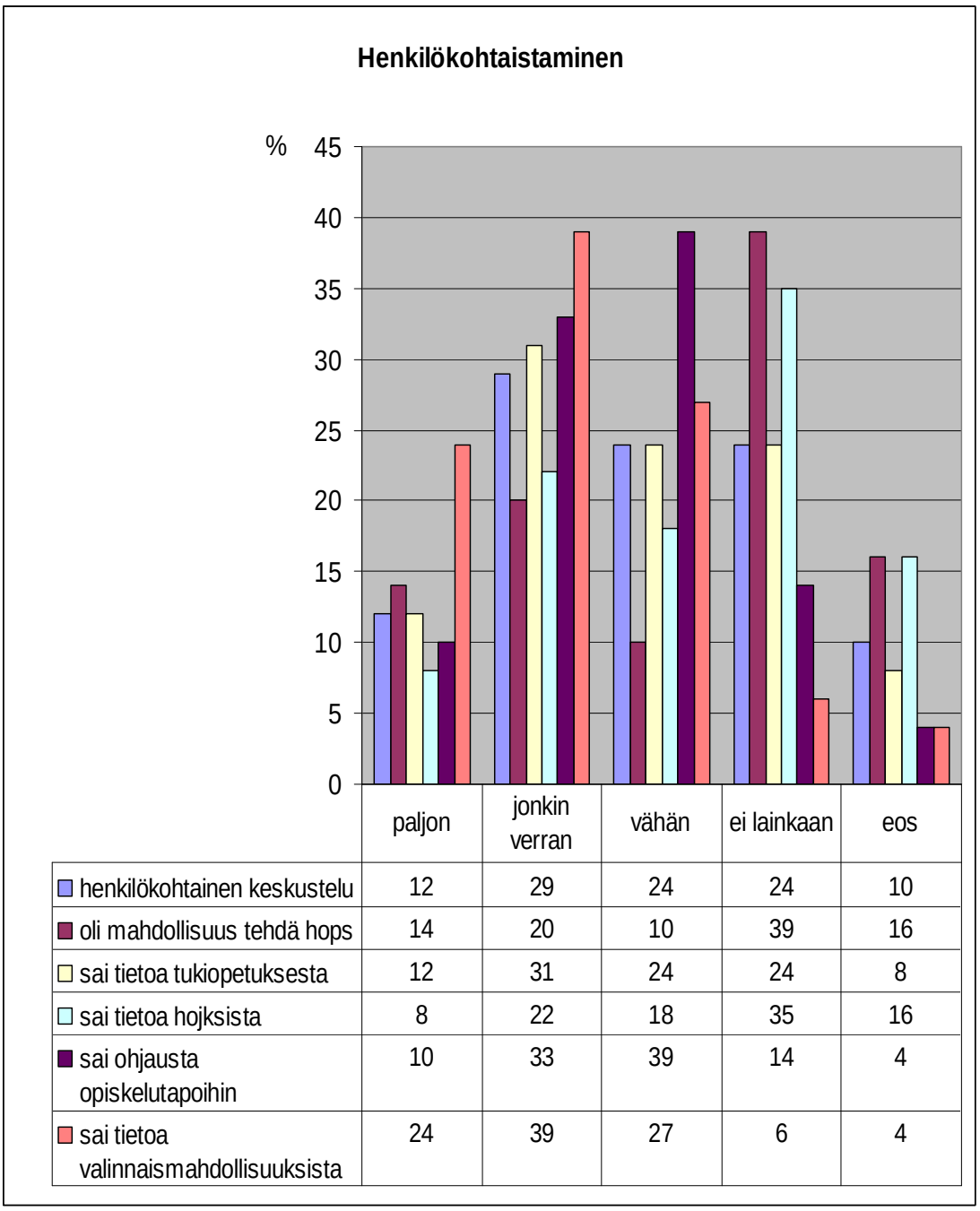

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	eos
henkilökohtainen keskustelu	12	29	24	24	10
oli mahdollisuus tehdä hops	14	20	10	39	16
sai tietoa tukiopetuksesta	12	31	24	24	8
sai tietoa hojksista	8	22	18	35	16
sai ohjausta opiskelutapoihin	10	33	39	14	4
sai tietoa valinnaismahdollisuuksista	24	39	27	6	4

KUVIO 8. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen alussa.

Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen alussa vaihteli oppilaitoksittain. Eniten oli saatu tietoa opintojen valinnaismahdollisuuksista. Vastanneista 24 % ei ollut keskustellut henkilökohtaisesti opintojen alussa luokanvalvojan kanssa ja saman verran koki keskustelleensa vain vähän. Hops-mahdollisuudesta oli saanut paljon tai jonkin verran tietoa 34 % (LIITE 2) ja 39 %:lla ei ollut mahdollisuutta tehdä lainkaan hopsia. Vähiten opiskelijoilla oli ollut tietoa henkilökohtaisen opiskelun järjestämistä koskevan suunnitelman (hojks) mahdollisuudesta.

Tukiopetusmahdollisuuksista opiskelijat olivat tienneet hieman paremmin. Opiskelutapoihin oli saanut ohjausta vain vähän tai ei lainkaan 53 % opiskelijoista. Neljä prosenttia ei osannut sanoa, oliko saanut ohjausta opiskelutapoihin.

Oppilaitoskohtaisesti voidaan todeta, että yllä olevista henkilökohtaistamiseen liittyvistä asioista oli opiskelijoilla vain vähän tai ei lainkaan tietoa TAIKUssa, Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksessa, Kurikan ammattioppilaitoksessa ja Maatalous- ja metsäoppilaitoksessa. Seinäjoen ammattioppilaitoksessa henkilökohtaistaminen oli huomioitu parhaiten. Vastaukset kertoivat kuitenkin, että tietoa ja mahdollisuuksia henkilökohtaistamiseen olisi ollut hyvä saada vielä enemmän.

Suurin osa opiskelijoista tiesi hyvin mistä tavoittaa opinto-ohjaajan, terveydenhoitajan tai kuraattorin (68 - 88 %). Kaikissa oppilaitoksissa ei ole kuraattoria, joten se aiheutti jonkin verran epätietoisuutta kuraattorin tavoittamisessa. Vastanneista 45 % uskalsi tarvittaessa ottaa hyvin ja 33 % jonkin verran yhteyttä opiskelijahuollon henkilöstöön. Kuitenkin 16 % uskalsi ottaa yhteyttä vain vähän ja 6 % ei lainkaan.

Opiskelijahuollon henkilöstöä oli vastanneiden mielestä pääsääntöisesti helppo lähestyä kaikissa oppilaitoksissa. Kurikan ammattioppilaitoksessa, Seinäjoen palvelualojen oppilaitoksessa ja TAIKUssa muutama vastaaja koki, että uskalsi ottaa yhteyttä opiskelijahuollon henkilöstöön vain vähän tai ei uskaltanut ottaa yhteyttä lainkaan.

6.5 Opinto-ohjaus opintojen aikana

Opintojen aikana annettavan ohjauksen tulee turvata opintojen sujuminen. Tavoitteena on myös tukea ja edistää henkilökohtaista kehitystä ja ammatillista kasvua. (Numminen ym. 2005, 13.)

Opinto-ohjauksen tavoitteissa korostuu myös opiskelijan aktiivisuus. Aktiivisuutta edellyttävät henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatiminen, omien opintojen kehittymisen seuranta ja suunnittelu sekä sitoutuminen opintoihin. Opiskelijalta edellytetään aktiivisuutta myös tuen hakemisessa tarvittaessa omien opintojen suunnitteluun. Koulutuksen järjestäjällä puolestaan on velvollisuus huolehtia siitä, että opiskelija saa riittävästi tarvitsemaansa ohjausta oppilaitoksella lähiopetuksessa, työssäoppimisessa ja ammattiosaamisen näytöissä. (Numminen ym. 2005, 6.)

Opintojen sujuvan etenemisen kannalta on tärkeää, että opiskelija kokee opiskelevansa oikeaa alaa (KUVIO 9). Se, että opiskelija ei koe olevansa ”omalla alallaan” voi johtua siitä, että hän ei alun perin ole saanut haluamaansa opiskelupaikkaa, vaan on joutunut tyytymään yhteishaun ensimmäisen vaihtoehdon sijasta muuhun vaihtoehtoon. Toisaalta opiskelijalla on voinut olla liian vähän tai jopa vääränlaista tietoa opiskelemastaan alasta tai tiedon sekä kokemuksen kasvaessa opiskelija huomaa olevansa väärällä alalla.

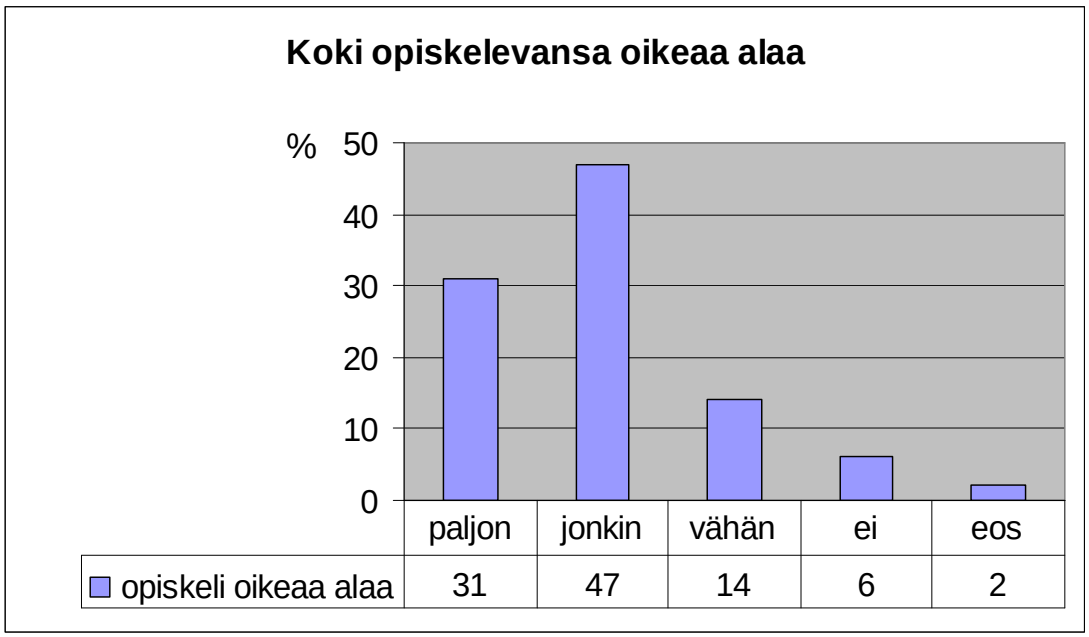

KUVIO 9. Tunne siitä, opiskeliko oikeaa alaa opintojen aikana.

Suurin osa (78 %) vastanneista koki opiskelevansa oikeaa alaa opintojensa aikana (1. vuoden kevät - 3. vuosi). Omasta alastaan oli 14 % epävarmoja, 6 % koki, ettei ollut omalla alallaan ja 2 % ei osannut sanoa, oliko ala oikea (yhteensä 22 % eli 11 vastaajaa). Näistä yhdestätoista vain kaksi opiskelijaa oli päässyt opiskelemaan haluamalleen alalle.

Ryhmään kuulumisen tunne voi muuttua opintojen edetessä (KUVIO 10). Siihen voivat vaikuttaa muun muassa kiusaaminen tai ryhmän sisäisen roolijaon muuttuminen.

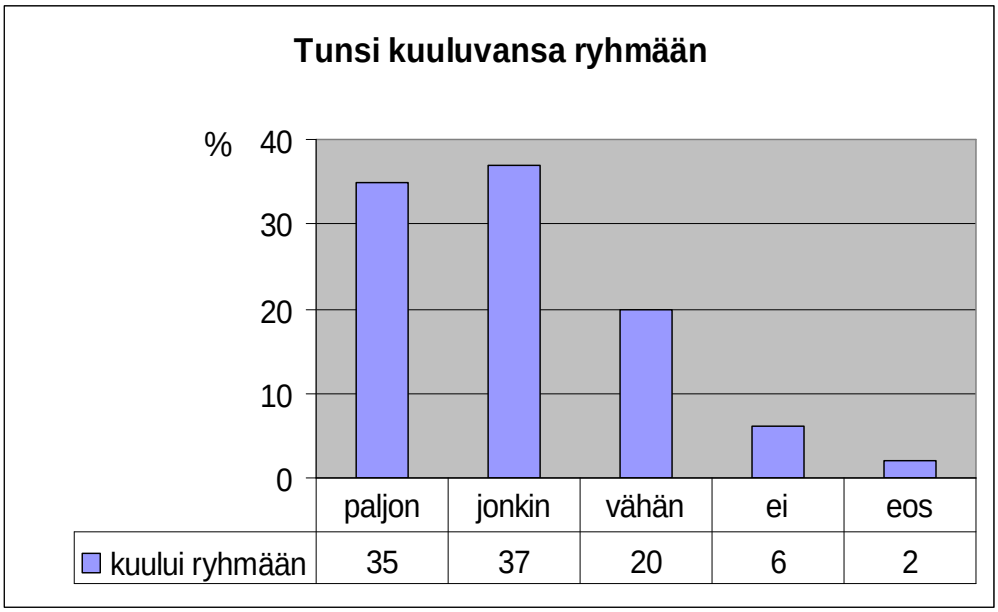

KUVIO 10. Kuuluminen opiskeluryhmään opintojen aikana.

Vastanneista 72 % koki kuuluvansa hyvin opiskeluryhmään opintojen aikana. Opintojen alkuun verrattuna niiden määrä, jotka kokivat kuuluvansa ryhmään todella hyvin, kasvoi 6 %. Vastaavasti myös niiden määrä, jotka kokivat kuuluvansa ryhmään vain vähän, kasvoi 8 %. Ne vastaajat, jotka eivät kokeneet kuuluvansa ryhmään opintojen alussa, eivät kokeneet kuuluvansa ryhmään opintojen aikanakaan.

Lähiopetuksen ja opettajan antaman ohjauksen tulee olla keskeistä opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijan taitojen tulisi kehittyä opintojen edetessä ja itseohjautu-

vuuden lisääntyä. Koulutuksen järjestäjän on vastattava siitä, että itsenäisen opiskelun määrä ja opiskelijan vastuu työ- ja opiskelutehtävistä lisääntyy vähitellen ammatillinen kehittyminen huomioon ottaen. Opintojen edetessä opiskelijan itsenäinen vastuu työ- ja opiskelutehtävistä lisääntyy. (Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto 2000, 80.)

Kun nuori siirtyy perusasteelta ammatillisiin opintoihin, opiskelutavat muuttuvat ja opiskelijaa on ohjattava uusiin opiskelumenetelmiin. On tärkeää, että opiskelijat ohjataan opintojen alusta lähtien seuraamaan opintojensa edistymistä (KUVIO 11).

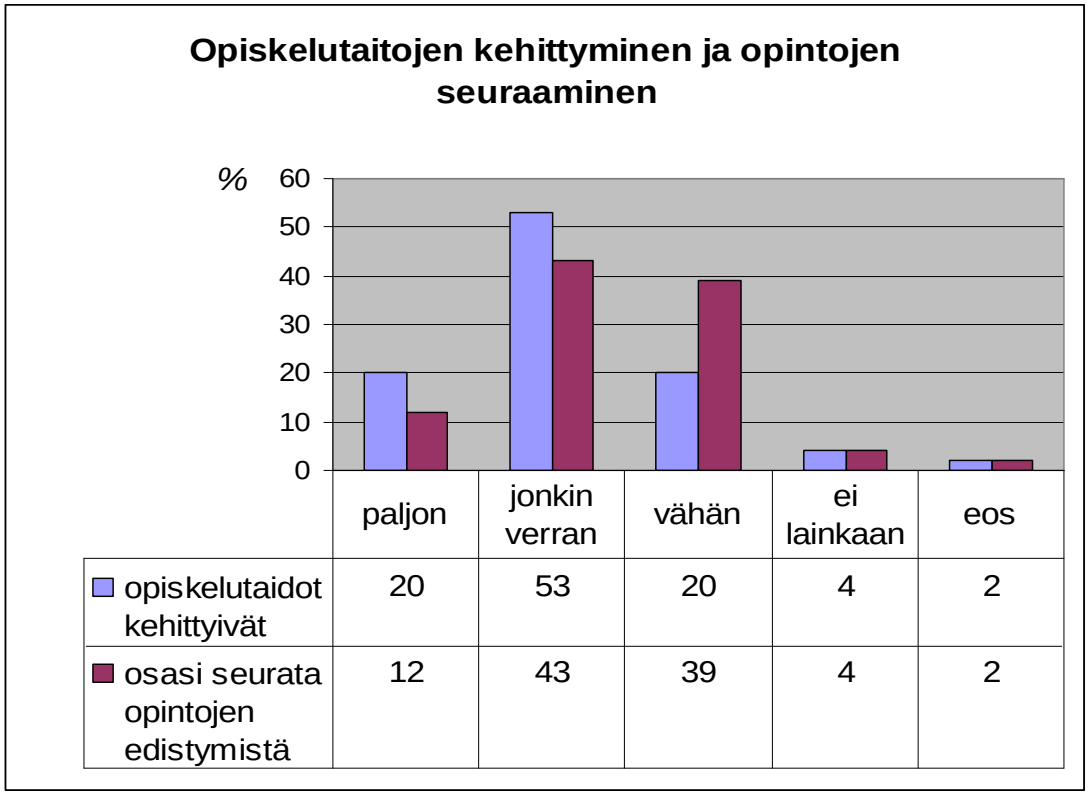

KUVIO 11. Opiskelutaitojen kehittyminen ja opintojen etenemisen seuraaminen opintojen aikana.

Yli puolet vastanneista koki, että opiskelutaidot olivat kehittyneet opintojen aikana jonkin verran. Kuitenkin 24 % koki, että opiskelutaidot olivat kehittyneet vain vähän tai ei lainkaan. Opintojensa edistymistä osasi seurata jonkin verran 43 % vastanneista. Saman verran koki, että osasi seurata opintojensa edistymistä joko vähän tai ei lainkaan.

Oppilaitoskohtaisesti tarkasteltaessa sekä opiskelutaitojen kehittyminen että opintojen edistymisen seuraaminen oli vaihtelevaa. Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksessa ja Seinäjoen palvelualojen oppilaitoksessa vastaajat kertoivat opiskelutaitojensa kehittyneen pääsääntöisesti paljon tai jonkin verran, vastaajat osasivat myös seurata opintojensa edistymistä melko hyvin. Kyselyssä mukana olleilla oppilaitoksilla oli tällä ikäryhmällä käytössä kolme eri opiskelijahallinto-ohjelmaa. Tämä vaikutti opintojen seurantamahdollisuuteen, koska kaikilla ei ole ollut mahdollisuutta seurata opintojensa edistymistä internetin kautta.

Opintojen henkilökohtaistamisen ja hopsin tekemisen tarve on suoraan perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtyneillä nuorilla todennäköisesti tarpeellisempaa opintojen aikana kuin opintojen alkuvaiheessa, koska opiskeluun liittyvien valintojen myötä tulee henkilökohtaistaminen opintoihin mukaan. Myös äkillisesti muuttuva elämäntilanne voi vaatia opintojen henkilökohtaistamista (KUVIO 12).

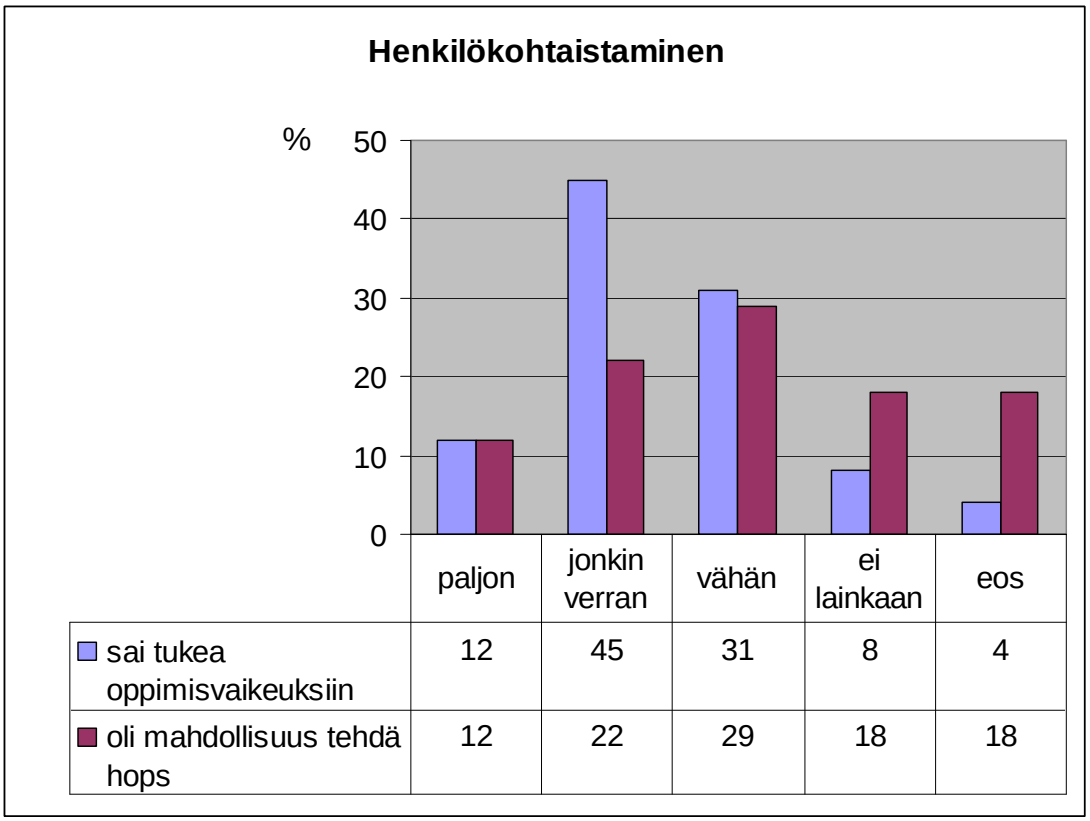

KUVIO 12. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen aikana.

Opintojen alkuvaiheessa yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että oli saanut vain vähän tai ei ollenkaan tietoa tukiopetuksesta. Opintojen aikana kuitenkin 57 % oli sitä mieltä, että sai tukea oppimisvaikeuksiin joko paljon tai jonkin verran. Vastaajista 39 % oli saanut tukea oppimisvaikeuksiin vain vähän tai ei ollenkaan. Mahdollisuus hopsin tekemiseen opintojen aikana oli ollut vaihteleva. Mahdollisuus tehdä hops opintojen aikana oli kuitenkin lisääntynyt verrattuna opintojen alkuvaiheeseen, jolloin 65 % vastasi, että heillä oli ollut vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuutta tehdä hops.

Työssäoppimisesta oli saatu tietoa hyvin, 88 % vastasi saaneensa tietoa paljon tai jonkin verran (LIITE 2). Työssäoppimisen ohjaus oli pääsääntöisesti vaihtelevaa ja työssäppimisen aikaista ohjausta olisi kaivattu enemmän, koska 61 % vastasi opettajan ohjanneen työssäoppimisjakson aikana vain vähän tai ei lainkaan. Opiskelijat itse olivat pitäneet ohjaavaan opettajaan yhteyttä työssäoppimisjakson aikana jonkin verran tai vähän (78 %).

Vastausten mukaan (LIITE 2) opiskelijan tarve saada opiskelijahuollon palveluja kohtasi tarjonnan pääsääntöisesti hyvin. Poikkeuksena oli TAIKU, jossa muutama opiskelija vastasi, että ei ollut saanut terveydenhoitajan, opinto-ohjaajan ja kuraattorin palveluja riittävästi. Myös Kurikan ja Seinäjoen ammattioppilaitoksissa olisi muutaman vastauksen mukaan opiskelijahuollon palveluja tarvittu enemmän.

6.6 Opinto-ohjaus opintojen päättövaiheessa

Opintojen päättövaiheessa annettavan ohjauksen tehtävä on varmistaa ammatillisen kasvun jatkuminen, antaa tietoa työmarkkinoista, työllisyystilanteesta ja erilaisista mahdollisuuksista työllistyä. Opiskelijat tarvitsevat myös tietoa ja ohjausta jatko-opintoväylistä. (Numminen ym. 2005, 13.) Moni opiskelija tarvitsee opintojensa päättövaiheessakin henkilökohtaista ohjausta (KUVIO 13).

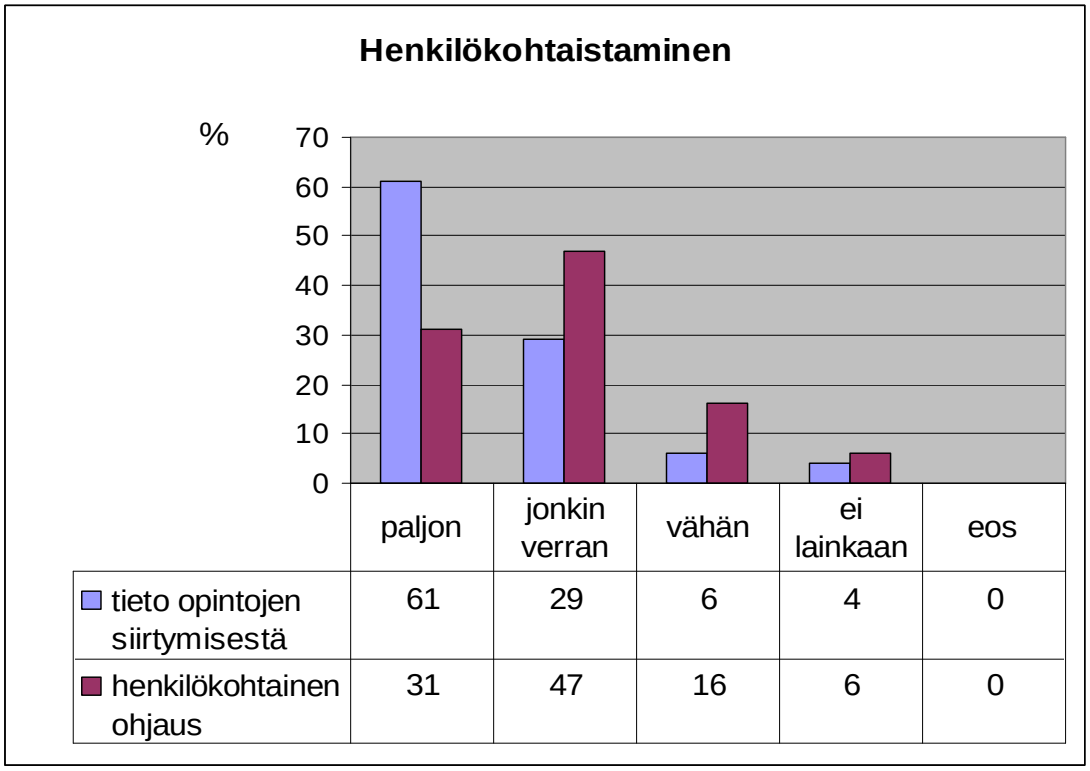

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan	eos
tieto opintojen siirtymisestä	61	29	6	4	0
henkilökohtainen ohjaus	31	47	16	6	0

KUVIO 13. Opintojen henkilökohtaistaminen opintojen päättövaiheessa.

Opiskelijoilla oli hyvin tietoa opintojen siirtymisestä neljännelle vuodelle. Opintojen päättövaiheessa suurin osa (78 %) vastasikin saaneensa paljon tai jonkin verran henkilökohtaista ohjausta opintoihinsa. Huomioitavaa on, että kyselyn toteutusvaiheessa (toukokuussa 2006) 4 % vastasi, ettei tiennyt opintojensa siirtymisestä neljännelle vuodelle ja näin vastanneet olivatkin saaneet vain vähän tai eivät lainkaan henkilökohtaista ohjausta.

Ammatillisten oppilaitosten tulee edistää opiskelijoiden työllistymistä sekä jatkokoulutukseen pääsemistä yhteistyössä työvoimatoimistojen ja elinkeinoelämän kanssa. Tämä edellyttää ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämistä. (Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto 2000, 74.)

Tietoa ja ohjausta jatko-opintoihin oli saatu enemmän kuin tietoa ja ohjausta työnhakuun. Tiedon ja ohjauksen saanti kuitenkin vaihteli oppilaitoksittain. Seinäjoen ammattioppilaitoksessa opiskelijat kokivat työelämätiedottamisen ja työelämäohjauksen sekä jatko-opinnoista tiedottamisen ja jatko-opinto-ohjauksen olevan hyvin. Kurikan ammattioppilaitoksen, Seinäjoen palvelualojen oppilaitoksen ja Maatalous- ja metsäoppilaitoksen opiskelijat vastasivat tietävänsä enemmän työelämään siirtymisestä kuin jatko-opintomahdollisuuksista. Kauhajoen palvelualojen oppilaitoksessa opiskelijat vastasivat saaneensa sekä työelämää että jatko-opintoja koskien tietoa ja ohjausta vain vähän. TAIKUssa ohjaus oli painottunut jatko-opintoihin ja työelämään ohjausta opiskelijat vastasivat olevan vähemmän.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämishankkeen alkuperäisenä tavoitteena oli tarkastella tuloksia oppilaitoskohtaisesti ja peilata Opetushallituksen ”Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme” -oppaaseen ja oppilaitoksen opinto-ohjauksen suunnitelmaan. Tästä tavoitteesta luovuttiin, koska kaikissa oppilaitoksissa ei ollut vielä opinto-ohjauksen suunnitelmaa. Lisäksi kyselyn vastausprosentti jäi niin alhaiseksi, että oppilaitoskohtaisia vastauksia ei voi pitää luotettavina. Vastaajien vähäinen määrä aiheutti myös sen, että oppilaitoskohtainen tarkastelu olisi poistanut opiskelijoiden anonyymisyyden.

Kyselyn tuloksia tarkasteltaessa on muistettava, että alhaisen vastausprosentin lisäksi luotettavuutta voi alentaa se, että opiskelijat ovat vastanneet muistinvaraisesti kysymyksiin, joista osassa haluttiin tietää kolmenkin vuoden takaisia asioita. On myös huomioitava, että kysymyksissä on aina tulkinnan varaa ja opiskelija voi nähdä asiat eri näkökulmasta kuin kyselyn laatijat. Se, että opiskelijat ovat vastanneet moniin kysymyksiin mielikuviensa ja tuntemustensa pohjalta, ei vähennä tulosten luotettavuutta, sillä ne mielikuvat ja tunteet ovat opiskelijoille tosia ja niitä pitää kunnioittaa.

Kysely toteutettiin toukokuussa 2006, jolloin tavoitteena oli saavuttaa kaikki ne opiskelijat, joiden opinnot siirtyvät neljännelle vuodelle. Olettamuksena oli, että toukokuussa on jo tiedossa kaikissa oppilaitoksissa neljännelle siirtyvät opiskelijat. Kyselyn toteutus vaikeutui, koska näitä opiskelijoita ei saatu tietoon ajoissa.

Merkittävänä syynä tiedon saannin pitkittymiseen oli se, että useimmilla opettajilla oli loppuun asti vahva usko ja toive kaikkien luokkansa opiskelijoiden valmistumisesta toukokuussa 2006. Opettajat eivät olleet valmiita ilmoittamaan opiskelijoita neljännelle vuodelle siirtyviksi, koska uskoivat heidän voivan vielä valmistua. Voidaankin puhua opettajan ammattiylpeydestä ja etiikasta opiskelijaa kohtaan.

Tulevat neloset koettiin keväällä 2006 vaikeasti hallittavaksi ryhmäksi, koska heidän opintonsa olivat eri vaiheissa. Heitä oli hankala tavoittaa kyselyn toteutuksen aikaan, koska vain osa oli oppilaitoksissa suorittamassa opintoja ja osa oli työssäoppimassa, töissä ja osa muuten vain tavoittamattomissa. Osa opiskelijoista olikin keväällä niin sanotusti heitteillä, eli oppilaitoksissa ei tiedetty missä opiskelija oli.

Kyselyn toteuttamisessa oli aistittavissa myös se, että neljännelle vuodelle siirtyvien ja neljännen vuoden opiskelijoiden ohjaamista ei nähty kaikissa oppilaitoksissa tärkeänä. Tässä yhteydessä voi myös tarkastella Lyhty-hankkeen roolia ja tarpeellisuutta Seinäjoen koulutuskeskuksen eri oppilaitoksissa ja Kurikan ammattioppilaitoksessa. Kehittämishankkeen myötä nousi ajatus siitä, vastaako Lyhty-hanke oppilaitosten tämän hetken ohjauksellisiin tarpeisiin ja nähtiinkö tämä kysely oppilaitoksissa tarpeellisena ohjauksen kehittämisen näkökulmasta. Tiivistettynä kysymyksenä nousee esiin se, missä asemassa ohjaus on oppilaitoksen arvoissa ja kenen tai keiden tehtävänä ohjaus nähdään.

7.1 Keitä neloset ovat?

Kyselyä toteutettaessa ilmeni, että neljännelle vuodelle siirtyviin opiskelijoihin asennoiduttiin monesti niin, että heitä pidettiin tiedollisesti, taidollisesti ja sosiaalisesti heikompina opiskelijoina. Tämä tuli esiin muun muassa kommentteina: *Nämä ny on tällääsiä; Kyllähän nämä neloset tiedetään.* Kyselyn mukaan neljännelle vuodelle siirtyvät opiskelijat eivät ole ainoastaan niin sanottuja heikompia opiskelijoita, vaan opintojen siirtymiseen on monia syitä ja usein opintojen siirtymiseen vaikuttaa useampi kuin yksi syy.

Kyselyssä haluttiin tietää, oliko siirtyminen suunniteltu vai suunnittelematon. Suunniteltu opintojen siirtyminen tarkoittaa, että opiskelijalle tehdään hops siinä vaiheessa kun opiskelijan elämäntilanne vaatii opiskelujärjestelyjä. Tämä edellyttää avoimuutta ja hyväksymistä opiskelijan eri elämäntilanteiden huomioimiseen. Oppilaitoksissa pitää osata panostaa opintojen oikea-aikaiseen henkilökohtaistamiseen. Esimerkiksi opiskelun ja työn yhteensovittamisessa voidaan suunnitella

opiskeluaika neljäksi vuodeksi. Tällöin opiskelijalla on mahdollisuus olla myös töissä, ilman että hänelle tulee poissaoloja, hän leimautuu huonoksi opiskelijaksi ja kokee huonoa omaatuntoa sekä opintoja että opettajia kohtaan. Käytännön toiminnassa on kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi lukujärjestystekniikka asettaa henkilökohtaistamisen toteutukselle haasteita.

Analysointia tehtäessä todettiin, että opiskelija ei välttämättä ajattele opintojen suunnitelmallisesta siirtymisestä samalla tavalla kuin opiskelijahuoltohenkilöstö. Opiskelija esimerkiksi näkee, että liialliset poissaolot aiheuttavat suunnitellun opintojen siirtymisen. Ohjauksen näkökulmasta tämä ei ole kuitenkaan suunniteltua eikä hallittua.

Analysointivaiheessa todettiin, että opiskelijoiden poissaolomääriä olisi pitänyt kysyä edes suuntaa-antavasti. Osa opiskelijoista vastasi avoimissa kysymyksissä poissaolojen vaikuttaneen opintojen siirtymiseen. Nyt jäi epäselväksi se, minkälaisen poissaolomäärän opiskelija katsoo vaikuttavan haittaavasti opintojen etenemiseen. Olisi mielenkiintoista myös vertailla kohtaako opiskelijan mielikuva poissaolojen määrästä opintojen etenemistä estävänä tekijänä opettajien ja opiskelijahuollon näkemyksen.

7.2 Opintojen eteneminen vaikeutuu toisena vuonna

Kyselyssä ei kysytty opintomenestystä ensimmäisen vuoden aikana. Kuitenkin kun tarkastellaan opintojen vaikeutumista toisena vuonna, tulisi tarkastella myös opintosuorituksia ensimmäisen vuoden ajalta. Onko ensimmäisenä vuonna heikkoja tai tyydyttäviä arvosanoja niin paljon, että siitä seuraa opintojen vaikeutuminen toisena vuonna?

Kyselyssä todettiin selkeästi, että suurimmalla osalla opintojen eteneminen vaikeutui toisena opiskeluvuotena. Oletuksena oli, että opinnot vaikeutuvat pääasiassa yhteisissä opinnoissa. Vastaukset kertoivat kuitenkin, että opinnot vaikeutuvat lähes yhtä paljon sekä yhteisissä opinnoissa että ammatillisissa opinnoissa.

Opintojen vaikeutumisen syy voi olla esimerkiksi se, että ensimmäisen vuoden perusopintojen jälkeen siirrytään haastavampiin ja syvällisempiin opintojaksoihin. Jos ensimmäisen vuoden opinnot ovat sujuneet tyydyttävin arvosanoin, voivat haastavammat opinnot aiheuttaa opiskelumotivaation heikkenemisen ja opintojen etenemisen vaikeutumisen. Samaan opintojen vaiheeseen liittyy myös itseohjautuvuuden lisääntyminen. Jos opiskelijalla ei ole valmiuksia itseohjautuvaan opiskeluun, on oletettavaa, että opintojen eteneminen vaikeutuu. Toisena opiskeluvuonna sekä ammattiaineissa että yhteisissä aineissa opiskeluun liittyvien tehtävien määrä ja vaativuus lisääntyvät ja opiskelijoilta odotetaan itseohjautuvuutta, mutta voidaan kysyä onko opiskelijoita ohjattu itseohjautuvuuteen riittävästi ensimmäisen opiskeluvuoden aikana.

Tutkimuksissa ja kirjallisuudessa kiinnitetään huomioita opiskelijoiden heikkoihin opiskelutaitoihin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että asiaa ei huomioida oppilaitoksissa riittävästi ja monesti oletetaan, että opiskelutaidot ovat sisäsyntyisiä tai kehittyvät ikään kuin itsestään. Etenkin perusasteelta toiselle asteelle siirryttäessä saattavat toisen asteen opettajat olettaa nuorella olevan valmiudet ammatilliseen opiskeluun ja itseohjautuvuuteen jo aiemmin kuin mitä todellisuudessa on. Jatkossa olisi hyvä selvittää minkälaiset opiskeluvalmiudet nuorilla on, kun he tulevat ammatilliseen koulutukseen ja miten heidän taitonsa kehittyvät opintojen aikana. Samalla olisi hyvä selvittää minkälaisia opetusmenetelmiä opettajat käyttävät ja miten hyvin he osaavat ohjata opiskelijoita uusiin opiskelutapoihin ja itseohjautuvuuteen.

7.3 Motivaation puute vaikeuttaa opintojen etenemistä

Vastauksista ilmeni, että heikko opiskelumotivaatio sekä teoriaopinnoissa, yhteisissä opinnoissa ja käytännön opinnoissa vaikutti opintojen siirtymiseen. Kyselyssä ei kysytty syytä heikkoon opiskelumotivaatioon, mutta vastausten perusteella voidaan kuitenkin pohtia syitä motivaation puuttumiseen. Osa vastanneista opiskelijoista ei ollut päässyt haluamalleen alalle ja näin ollen he eivät kenties sitoutuneet opintoihinsa.

Jos opiskelija ei koe kuuluvansa opiskeluryhmäänsä, hänen opiskelumotivaationsa on heikompi. Vastauksista tuli esiin myös kiusaaminen motivaatiota heikentävänä tekijänä. Vaikka kiusaaminen ei ollut vastausten perusteella yleistä, niin tämä yksikin esille tullut tapaus on liikaa. Jos opiskelijalla on opiskeluvaikeuksia, ei hänen motivaationsa ole todennäköisesti kovin korkealla. Moni vastanneista kertoi saaneensa liian vähän tukiopetusta, vaikka heillä oli ollut opiskeluvaikeuksia.

7.4 Henkilökohtaistamista oikeaan aikaan

Opintojen siirtymiseen neljännelle vuodelle oli monia syitä ja siksi opintojen henkilökohtaistaminen vaatii paljon aikaa. Opinto-ohjauksen kehittämisessä tulee miettiä miten osataan ja voidaan poimia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ne nuoret, jotka tarvitsevat tukea muita enemmän. Ohjausta pitäisi pystyä antamaan ja kohdentamaan niille opiskelijoille, jotka sitä tarvitsevat. Itseohjautuva opiskelija tarvitsee ohjausta vähemmän ja eri tavalla kuin vaikeassa elämäntilanteessa oleva tai heikompi opiskelija. Ohjaukseen liittyy kiinteästi myös sen oikeaaikaisuus.

Kyselyssä ilmeni, että kaikille opiskelijoille ei laadittu opintojen alussa henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa. Hopsin teko opintojen alussa saattaakin olla resurssien tuhlaamista, koska suoraan yläkoulusta tulleella nuorella ei todennäköisesti ole hyväksiluettavia opintoja, hän ei välttämättä osaa opintojen alussa asettaa itselleen konkreettisia tavoitteita ja opintoihin kuuluvia valintoja tehdään vasta myöhemmin opintojen edetessä. Hopsia ei siis kannata tehdä hopsin vuoksi, vaan siinä tilanteessa, kun opiskelijan opintojen tilanne tai elämäntilanne niin vaatii.

Kyselyssä opiskelijat vastasivat, että usealla ei ollut tietoa hojksista, vaikka heillä oli oppimisvaikeuksia. Näihin vastauksiin voi vaikuttaa se, että vuonna 2003 aloittaneiden opiskelijoiden oppilaitoksissa ei kaikissa ollut erityisopetusta tai erityisopetus oli vasta alkutaipaleella. Tällä hetkellä tilanne on jo parempi monissa oppilaitoksissa ja opiskelijalla on mahdollisuus saada erityisopetusta ja tukea opintoihinsa.

7.5 Resursointi on erilaista

Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksissa ja Kurikan ammattioppilaitoksessa on opinto-ohjaus ja opiskelijahuolto resursoitu hyvin eri tavoin. Opinto-ohjauksen resurssin määrittäminen on vaikeaa, koska oppilaitokset ovat erikokoisia, koulutusalat, maantieteellinen sijainti, toimintaympäristö ja -kulttuuri ovat erilaisia, ohjaukseen käytettävä aika on oppilaitoksissa erilainen, ohjaustehtävät ovat moninaisia ja eri oppilaitoksissa on erilaiset ohjauskäytännöt. Osassa oppilaitoksia on yksi tai useampi kokoaikainen opinto-ohjaaja. Osassa oppilaitoksista opinto-ohjaaja toimii sivutoimisena. Lisäksi oppilaitosten opinto-ohjaajien työtehtävät ovat hyvin erilaisia ja moninaisia.

Oppilaitosten opiskelijahuoltotyö on kehitykseltään eri vaiheissa ja opiskelijahuoltohenkilöstön määrä opiskelijaa kohti vaihtelee. Kaikissa oppilaitoksissa ei ole kuraattoria, kokoaikaista terveydenhoitajaa, kokoaikaista opinto-ohjaajaa tai luokanvalvojia / ryhmänohjaajia. Näin ollen opiskelijat ovat opiskelijahuollon näkökulmasta eriarvoisessa asemassa eri oppilaitoksissa. Oppilaitosten erilaisuus vaikeuttaa myös yhteisten toimintamallien kehittämistä.

7.6 Yhteenveto

Työn alkuvaiheessa yhtenä ajatuksena oli, että ”pettävätkö opiskelijan polvet vai huojuuko opinto-ohjaus opintopolun aikana”, jos opinnot siirtyvät neljännelle vuodelle. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, sillä kyselystä tuli esiin, että opintojen etenemisen vaikeutumiseen on monia erilaisia syitä, joista osa liittyy opiskelutekniikkaan ja oppimiskykyyn ja osa on elämäntilanteeseen liittyviä vaikeuksia.

Kun nuori siirtyy perusopetuksesta toiselle asteelle, hänen elämässään tapahtuu paljon muutoksia. Hän siirtyy perusopetuksen tiukasti ohjatusta toiminnasta ja tutusta ryhmästä huomattavasti enemmän valinnaisuutta ja itseohjautuvuutta vaativiin opintoihin sekä uuteen ryhmään, jossa sekoittuvat eri kulttuuritaustat. Lisäksi moni opiskelija elää kehitysvaihetta nuoresta nuoreksi aikuiseksi. Tähän ikävaiheeseen kuuluu itsenäistymistä lapsuuden kodista, oman identiteetin rakentamista, parisuhteen luomista ja oman paikan hakemista yhteiskunnassa. Nämä muutokset tuovat mukanaan myös vastuunottamisen omasta itsestä ja opinnoista.

Orientoituminen toisen asteen ammatillisiin opintoihin ottaa oman aikansa, eli opiskelija tarvitsee totutteluaikaa opiskeluun. Kun tehtäviinsä pätevöityvä ammattilainen tarvitsee yleisen ajatuksen mukaan kokonaisen vuoden tullakseen tutuksi ja tietoiseksi työstään ja työyhteisön tavoista, niin kuinka nuori voisi olla heti valmis toisen asteen opiskelijaksi? Jos hän käyttää muutamasta kuukaudesta vuoteen oppiakseen opiskelijaksi, voidaan puhua vain luonnollisesta kehityksestä. Muutos perusopetuksesta ammatillisiin opintoihin on niin iso, että vain harva nuori pystyy sopeutumaan muutokseen nopeasti.

Opiskelijoiden vastaukset siitä, että opinnot vaikeutuvat toisena vuotena, kertovat opiskelijoiden kokemuksen, eivät välttämättä todellista tilannetta. On todennäköistä, että elementit opintojen etenemisen vaikeutumiseen muodostuvat jo ensimmäisenä vuonna. Poikkeuksena ovat yllättävät elämäntilanteen muutokset. Näin ollen ohjausta on tehostettava ensimmäisenä opiskeluvuonna, tällöin tulee painottaa opiskelijoiden ohjauksessa opiskelutekniikoiden oppimista ja tätä kautta ohjata opiskelijaa pikku hiljaa itseohjautuvammaksi.

Ensimmäisen vuoden opinnoissa korostuu myös opiskelijan kehittymisen ja kasvun seuranta. Tämän lisäksi opiskelijan läsnäoloa ja opintojen etenemistä on seurattava tarkasti. Seurantamenetelmiin ja -tapoihin ei voida antaa yksiselitteisiä ohjeita tai ratkaisuja, koska oppilaitokset ovat niin erilaisia. Oppilaitosten on itse mietittävä ja kehitettävä tapoja ja menetelmiä oman oppilaitoksensa lähtökohdista monialaisena työryhmänä.

Vaikka ohjausta tehostetaan opintojen alkuvaiheessa, se ei poista sitä tosiasiaa, että tulevaisuudessa on opiskelijoita, joiden opinnot ajoittuvat neljään vuoteen muunkin kuin esimerkiksi kahden tutkinnon suorittamisen tai vaativan harrastuksen vuoksi. On tärkeää, että opintojen siirtyminen neljännelle vuodelle on suunniteltua kaikilla, joiden opinnot ajoittuvat neljälle vuodelle. Opintojen henkilökohtaistamisen merkitys korostuu. Opiskelijahuollon ja ohjauksen tulee reagoida oikealla hetkellä ja opiskelijan opinnot tulee suunnitella ajoissa neljälle vuodelle. Opintojen suunnitelmallinen sijoittaminen neljälle vuodelle vaikuttaa myös siten, että neljännen vuoden opiskelijat hyväksytään oppilaitoksessa samanarvoisina opiskelijoina kuin muutkin eikä opiskelija koe huonommuuden tunteita.

Tällä hetkellä opiskelijahuolto ja ohjaus ei kaikissa oppilaitoksissa pysty välttämättä reagoimaan niin, että opinnot suunnitellaan jo ensimmäisenä vuonna ajoittuvaksi neljälle vuodelle. Suunnittelu tulisi kuitenkin tehdä viimeistään toisen vuoden alussa, jolloin opintojen sijoittaminen kolmelle jäljellä olevalle vuodelle on vielä realistista. Poikkeuksena ovat yllättävät elämäntilanteet, joihin opiskelijahuollon ja ohjauksen tulisi reagoida mahdollisimman nopeasti.

Oppilaitoksissa tulee ottaa käyttöön myös erilaisia tapoja suorittaa opintoja. Pitää päästä pois ajatuksesta, että oppimista tapahtuu vain kouluympäristössä ja että kaikkien tulee suorittaa opintojaksot samalla tavalla. Tällä hetkellä opintojen erilaisista suoritustavoista on käyty keskustelua oppilaitoksen henkilöstön keskuudessa. On tärkeää, että jatkossa erilaisista suorittamistavoista keskustellaan enemmän myös opiskelijoiden kanssa, että hekin hyväksyvät erilaiset tavat oppia asioita.

Opintojen siirtymiseen neljännelle vuodelle on monia syitä, eikä sitä voi tarkastella pelkästään ”opiskelijan polvien notkahtamisena” eikä ”opinto-ohjauksen pullonkauloina”. Tästä syystä opintojen suunniteltua ajoittumista neljälle vuodelle tulee oppilaitoksissa tarkastella ja suunnitella monialaisina työryhminä.

8 POHDINTA

Vaikka kehittämishankkeessa ei päästy sen alkuperäiseen tavoitteeseen, jossa jokaisen mukana olleen oppilaitoksen opinto-ohjauksen suunnitelmia olisi tarkasteltu ja peilattu ohjaussuunnitelman suosituksiin ja kyselyn tuloksiin, on kehittämishanke varsin onnistunut muissa tavoitteissaan. Prosessin myötä on ollut mahdollisuus kehittyä opinto-ohjaajan työssä ymmärtämällä ohjausta sekä sen toimintaympäristöä ja tekijöitä aikaisempaa paremmin. Myös ohjaukseen liittyvät ratkaisukeskeinen sekä systeeminen malli tulivat konkreettisemmin osaksi omaa toimintaa ja ajattelua.

Kehittämistyön tekeminen kahdestaan on tuonut työhön syvyyttä ja laajuutta. Kahden eri toimintaympäristön, työskentelytavan ja persoonan yhdistäminen osoittautui varsin hedelmälliseksi niin kehittämistyön kuin oman ohjaustyöskentelyn kehittymisen kannalta. Kehittämistyössä näkyy samalla kahden eri ammatillisen opettajakorkeakoulun yhteistyö.

Se, että kehittämistyö kohdistettiin kaikkiin Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitoksiin ja Kurikan ammattioppilaitokseen oli hyvä ratkaisu. Kehittämistyön myötä on ollut mahdollisuus tutustua paremmin eri oppilaitosten toimintaympäristöihin, ohjaukseen ja opiskelijahuoltoon. Eri kulttuurien ja toimintatapojen näkeminen auttaa ymmärtämään miten monin tavoin ohjausta voidaan tehdä ja miten itse voi kehittää omaa ohjaustaan.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli saada tietoa Seinäjoen koulutuskeskuksen oppilaitosten ja Kurikan ammattioppilaitoksen opinto-ohjauksen tilanteesta opiskelijoiden opintojen etenemisen näkökulmasta. Näitä tuloksia voidaan käyttää Seinäjoen koulutuskeskuksessa ja sen oppilaitoksissa sekä Kurikan ammattioppilaitoksessa kun mietitään ohjausta, sen kehittämistä, opinto-ohjauksen suunnitelman tekemistä tai kehittämistä ja opiskelijahuollon resurssointia.

Jatkossa olisi hyvä selvittää miten opiskelijoiden opiskelutaitojen ohjausta tulisi kehittää niin, että se olisi luontevaa opiskeluun ja opetukseen liittyvää toimintaa.

LÄHTEET

Annala, H. 1986. Alisuoriutumiseen liittyvistä tekijöistä ja niihin vaikuttamisesta. Odotusvaikutusteorian sovellus alisuoriutumisen lieventämiseen. Oulun yliopisto. [Viitattu 6.12.2005]. Saatavissa: http://www.utaj.fi/koulu/psykologia/sangin_opet/johdant.html

Heikkinen, E.-P. 2000. Luentopäiväkirja teknillistieteellisen alan pedagogisen asiantuntijuuden työpajaan. Oulun yliopisto. Prosessitekniikan osasto. Prosessimetallurgian laboratorio.

Kallio, P. ja Kurhila, A. 2000. Onnismaa, J., Pasanen, H. ja Spangar T. (toim.). Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo: WS Bookwell.

Kasurinen, H. 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Kasurinen, H (toim.). Ohjausta opintoihin ja elämään: opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus.

Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle: opettajien ja opettajankouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajakoulutuksen kehittämishaasteista. Helsinki: Opetushallitus.

Kotitalous- ja kuluttajapalvelun perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 16/011/2000. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 2003. 13.6.2003/479.

Multimäki, K. ja Venna, Y. 1983. Psykologian perustietoa ja käytäntöä. Helsinki: WSOY. [Viitattu 6.12.2005]. Saatavissa: http://www.utaj.fi/koulu/psykologia/sangin_opet/johdant.html

Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Helsinki: Opetushallitus.

Numminen, U., Heino, J., Joronen.-Vallin, K., Karlsson, R., Lerkkanen J., Virtanen, R., Pirttiniemi, J. 2005. Miten tuemme opiskelijaa oppilaitoksessamme? Opas ammatillisen oppilaitoksen opinto-ohjaussuunnitelman laatimiseen. Opetushallitus.

Numminen, U. 2002. Ohjaus Suomessa 2002. Vuorinen, R. ja Kasurinen, H. (toim.). Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kirjapaino Oma.

Nuutinen, P. 1998. Alisaavuttajia yliopistoissa? Teoksessa A. Nuutinen ja H. Kumpula (toim.) Opetus ja oppiminen tiedeyhteisöissä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, kannet ER-paino, 149-154.

Opetushallitus 2004. Kodin ja oppilaitoksen yhteistyö sekä opiskelijahuolto. Opetushallituksen määräys 28/011/2004. [Viitattu 6.9.2006] Saatavissa: http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/opiskhuolto_B5.pdf

Opinto-ohjaajien monimuotokoulutus 2006-2007. Opiskelijan käsikirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Projektihakemus 2004. Lyhty-hankkeen projektihakemus 29.10.2004. Seinäjoen ammattioppilaitos.

Routti, J., Hakulin, B. 1991. Teknillisen korkeakouluopintojen tehostaminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Seinäjoen koulutuskeskus 2006. Opetussuunnitelman yhteinen osa.

Vuorinen, I. 2001. Tuhat tapaa opettaa. Vammala: Vammalan Kirjapaino.

Kysely kolmannen vuoden opiskelijoille, joiden opinnot siirtyvät neljännelle vuodelle

Oppilaitos *

- Seinäjoen ammattioppilaitos
- Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, liikeala
- Seinäjoen palvelualojen oppilaitos, sosiaali- ja terveysala
- Maatalous- ja metsäoppilaitos, Ilmajoki
- Maatalous- ja metsäoppilaitos, Ähtäri
- TAIKU, Jurva
- TAIKU, Ilmajoki
- Kauhajoen palvelualojen oppilaitos
- Kurikan ammattioppilaitos

1. Sukupuoli *

- nainen
- mies

2. Ikä *

3. Edeltävät opinnot *

- peruskoulu
- osa ammatillisesta tutkinnosta
- osa lukio-opinnoista
- ylioppilastutkinto
- ammatillinen tutkinto
- Määritä oma arvo:

4. Opintojen siirtyminen neljännelle vuodelle on *

- suunniteltu, miksi
- suunnittelematon

Jos siirtyminen on suunniteltu, tarkenna miksi

5. Valitse yksi tai useampi opintojen siirtymiseen vaikuttava tekijä *

- [ ] sairaus
- [ ] luokan sisäiset ristiriitatekijät
- [ ] töissä oleminen
- [ ] ristiriidat opettajan/opettajien kanssa
- [ ] armeija
- [ ] oppimisvaikeudet
- [ ] ristiriidat kotona
- [ ] opintoala ei ollut odotetunlainen
- [ ] raskaus
- [ ] heikko opiskelumotivaatio teoriaopinnoissa
- [ ] päihteet
- [ ] heikko opiskelumotivaatio käytännön opinnoissa
- [ ] taloudelliset vaikeudet
- [ ] heikko opiskelumotivaatio yhteisissä opinnoissa
- [ ] Määritä oma arvo:

Mikä ylläolevista tekijöistä oli merkittävin *

6. Missä vaiheessa opintojesi eteneminen vaikeutui? *

- ○ 1. vuotena
- ○ 2. vuotena
- ○ 3. vuotena

7. Missä aineissa opintojesi eteneminen vaikeutui? *

- ammattiaineessa
- yhteisissä opinnoissa
- Määritä oma arvo:

Tarkenna missä aineessa *

8. Onko sinulla henkilökohtainen opintojen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)? *

- Kyllä
- Ei

9. Oletko saanut ammatillisten opintojen aikana tukiopetusta? *

- Kyllä
- Ei

10. Opinto-ohjaus ennen opintojen alkamista Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi *

	Paljon	Jonkin verran		Ei lain-kaan	
	1	2	3	4	En osaa sanoa
< >					
a)Sain tietoa opiskelemastani alasta ennen opintoihin hakemista.					
b)Kävin henkilökohtaisesti tutustumassa tulevaan oppilaitokseeni.					
c)Tutustuin tulevaan alaani oppilaitoksen kotisivujen avulla.					
d)Sain tietoa tulevista opinnoistani messuilta.					
e)Oppilaitoksen edustaja kävi peruskoulussa kertomassa opinnoista.					
f)Tutustuin opintoalaani oppilaitoksen esitteiden avulla.					
g)Sain tietoa opintoalasta ystävältäni.					
h)Pääsin opiskelemaan haluamaani alaa.					

11. Opintojen ohjaus opintojen alussa (ensimmäinen lukukausi) Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi *

	Paljon 1	Jonkin verran 2	Vähän 3	Ei lainkaan 4	En osaa sanoa
< >					
a) Pidin ensimmäistä opiskelupäivääni miellyttävänä.					
b) Sain lisää tietoa oppilaitoksen toiminnasta.					
c) Sain tietoa opiskelemastani alasta.					
d) Vanhemmat opiskelijat kertoivat opiskelusta.					
e) Sain tietoa oppilaitokseni vapaa-ajantoiminnasta.					
f) Sain tietoa järjestyssäännöistä.					
g) Koin olevani opiskeluryhmäni jäsen.					
h) Keskustelin henkilökohtaisesti luokanvalvojani kanssa opintojen alussa.					
i) Sain tietoa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mahdollisuudesta (esim. hyväksiluvut).					
j) Sain mahdollisuuden tehdä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops).					
k) Sain tietoa tukiopetuksen mahdollisuudesta.					
l) Sain tietoa hojks –mahdollisuudesta.					
m) Sain ohjausta opiskelutapoihin.					
n) Sain tietoa opintojen valinnaisuusmahdollisuuksista.					
o) Sain tietoa miten tavoitan opinto-ohjaajan.					
p) Sain tietoa miten tavoitan terveydenhoitajan.					
q) Sain tietoa miten tavoitan kuraattorin.					
r) Uskalsin ottaa tarvittaessa yhteyttä luokanvalvojaan, opinto-ohjaajaan,terveydenhoitajaan ja kuraattoriin.					

12. Opintojen ohjaus opintojen aikana (1.-3. vuosi) Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi *

	Paljon	Jonkin verran		Ei lain-kaan	
	1	2	3	4	En osaa sanoa
< >					
a) Koin opiskelevani oikeaa alaa.	○	○	○	○	○
b) Tunsin kuuluvani omaan opiskeluryhmääni.	○	○	○	○	○
c) Opiskelutaitoni kehittyivät opintojen aikana.	○	○	○	○	○
d) Tarvitsin henkilökohtaisia keskusteluja luokanvalvojani kanssa.	○	○	○	○	○
e) Kävin henkilökohtaisia keskusteluja luokanvalvojani kanssa.	○	○	○	○	○
f) Osasin seurata opintojeni etenemistä.	○	○	○	○	○
g) Sain tukea mahdollisiin oppimisvaikeuksiin.	○	○	○	○	○
h) Minulla oli mahdollisuus suunnitella henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops).	○	○	○	○	○
i) Olin mukana oppilaitokseni vapaa-ajan toiminnassa.	○	○	○	○	○
j) Sain tietoa työssäoppimisesta.	○	○	○	○	○
k) Pidin yhteyttä ohjaavaan opettajaan työssäoppimisjaksojen aikana.	○	○	○	○	○
l) Ohjaava opettaja ohjasi minua työssäoppimisjaksojen aikana.	○	○	○	○	○
m) Tarvitsin terveydenhoitajan palveluja.	○	○	○	○	○
n) Sain terveydenhoitajan palveluja.	○	○	○	○	○
o) Tarvitsin opinto-ohjaajan palveluja.	○	○	○	○	○
p) Sain opinto-ohjaajan palveluja.	○	○	○	○	○
q) Tarvitsin kuraattorin palveluja.	○	○	○	○	○
r) Sain kuraattorin palveluja.	○	○	○	○	○

13. Opintojen ohjaus opintojen päättövaiheessa (3. vuosi) Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi *

	Paljon 1	Jonkin verran 2	Vähän 3	Ei lain-kaan 4	En osaa sanoa
< >					
a) Minulla oli tietoa opintojeni tilanteesta ja niiden siirtymisestä neljännelle vuodelle.	○	○	○	○	○
b) Sain henkilökohtaista ohjausta opintoihini (opettajilta, opinto-ohjaajalta jne.).	○	○	○	○	○
c) Sain tietoa jatko-opintomahdollisuuksista.	○	○	○	○	○
d) Sain ohjausta jatko-opintoihin.	○	○	○	○	○
e) Sain tietoa työnhausta.	○	○	○	○	○
f) Sain ohjausta työnhakuun.	○	○	○	○	○

14. Mitä teet valmistumisesi jälkeen? *

- ○ menen töihin
- ○ jatkan opiskelua
- ○ kirjaudun työvoimatoimistoon
- ○ menen armeijaan
- ○ Määritä oma arvo:

Vastaukset kysymyksiin 10 - 13

10. Opinto-ohjaus ennen opintojen alkamista
Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi

Total: 49

11. Opintojen ohjaus opintojen alussa (ensimmäinen lukukausi)

Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi

	Paljon 1	Jonkin verran 2	Vähän 3	Ei lainkaan 4	En osaa sanoa
a) Pidin ensimmäistä opiskelupäivääni miellyttävänä. (%)	33	47	12	4	4
b) Sain lisää tietoa oppilaitoksen toiminnasta. (%)	35	49	10	2	0
c) Sain tietoa opiskelemastani alasta. (%)	43	41	12	2	0
d) Vanhemmat opiskelijat kertoivat opiskelusta. (%)	14	37	27	16	6
e) Sain tietoa oppilaitokseni vapaa-ajantoiminnasta. (%)	8	27	39	20	6
f) Sain tietoa järjestyssäännöistä. (%)	29	49	20	2	0
g) Koin olevani opiskeluryhmäni jäsen. (%)	29	43	12	6	6
h) Keskustelin henkilökohtaisesti luokanvalvojani kanssa opintojen alussa. (%)	12	29	24	24	10
i) Sain tietoa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mahdollisuudesta (esim. hyväksiluvut). (%)	14	29	27	24	6
j) Sain mahdollisuuden tehdä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops). (%)	14	20	10	39	16

		1	2	3	4	En osaa sanoa
k) Sain tietoa tukiopetuksen mahdollisuudesta.	(%)	12	31	24	24	8
l) Sain tietoa hojks –mahdollisuudesta.	(%)	8	22	18	35	16
m) Sain ohjausta opiskelutapoihin.	(%)	10	33	39	14	4
n) Sain tietoa opintojen valinnaisuusmahdollisuuksista.	(%)	24	39	27	6	4
o) Sain tietoa miten tavoitan opinto-ohjaajan.	(%)	47	35	14	4	0
p) Sain tietoa miten tavoitan terveydenhoitajan.	(%)	51	37	10	2	0
q) Sain tietoa miten tavoitan kuraattorin.	(%)	33	35	10	16	6
r) Uskalsin ottaa tarvittaessa yhteyttä luokanvalvojaan, opinto-ohjaajaan,terveydenhoitajaan ja kuraattoriin.	(%)	45	33	16	6	0

Total: 49

12. Opintojen ohjaus opintojen aikana (1.-3. vuosi)

Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi

	Paljon 1	Jonkin verran 2	Vähän 3	Ei lain-kaan 4	En osaa sanoa
a) Koin opiskelevani oikeaa alaa. (%)	31	47	14	6	2
b) Tunsin kuuluvani omaan opiskeluryhmääni. (%)	35	37	20	6	2
c) Opiskelutaitoni kehittyivät opintojen aikana. (%)	20	53	20	4	2
d) Tarvitsin henkilökohtaisia keskusteluja luokanvalvojani kanssa. (%)	14	27	43	12	4
e) Kävin henkilökohtaisia keskusteluja luokanvalvojani kanssa. (%)	18	24	45	8	4
f) Osasin seurata opintojeni etenemistä. (%)	12	43	39	4	2
g) Sain tukea mahdollisiin oppimisvaikeuksiin. (%)	12	45	31	8	4
h) Minulla oli mahdollisuus suunnitella henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops). (%)	12	22	29	18	18
i) Olin mukana oppilaitokseni vapaa-ajan toiminnassa. (%)	2	12	24	59	2
j) Sain tietoa työssäoppimisesta. (%)	43	45	8	2	0

	1	2	3	4	En osaa sanoa
k) Pidin yhteyttä ohjaavaan opettajaan työssäoppimisjaksojen aikana. (%)	8	39	39	14	0
l) Ohjaava opettaja ohjasi minua työssäoppimisjaksojen aikana. (%)	8	29	35	20	6
m) Tarvitsin terveydenhoitajan palveluja. (%)	10	29	45	16	0
n) Sain terveydenhoitajan palveluja. (%)	24	29	37	10	0
o) Tarvitsin opinto-ohjaajan palveluja. (%)	18	33	35	12	2
p) Sain opinto-ohjaajan palveluja. (%)	20	31	37	8	2
q) Tarvitsin kuraattorin palveluja. (%)	10	10	29	43	8
r) Sain kuraattorin palveluja. (%)	16	10	22	43	8

Total: 49

13. Opintojen ohjaus opintojen päättövaiheessa (3. vuosi)

Valitse jokaisen kysymyksen kohdalta vaihtoehto, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi

		Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei lain-kaan	En osaa sanoa
a) Minulla oli tietoa opintojeni tilanteesta ja niiden siirtymisestä neljännelle vuodelle.	(%)	61	29	6	4	0
		1	2	3	4	En osaa sanoa
b) Sain henkilökohtaista ohjausta opintoihini (opettajilta, opinto-ohjaajalta jne.).	(%)	31	47	16	6	0
		1	2	3	4	En osaa sanoa
c) Sain tietoa jatko-opintomahdollisuuksista.	(%)	29	35	20	14	2
		1	2	3	4	En osaa sanoa
d) Sain ohjausta jatko-opintoihin.	(%)	22	27	27	18	6
		1	2	3	4	En osaa sanoa
e) Sain tietoa työnhausta.	(%)	12	41	33	8	6
		1	2	3	4	En osaa sanoa
f) Sain ohjausta työnhakuun.	(%)	8	41	29	12	10
		1	2	3	4	En osaa sanoa

Total: 49